

עלינו
לשוב

עלינו לשבח

נוסח תפילת "עלינו לשבח"
בתוספת ביאורים ועיונים

ארגון
"ארחות יושר"

ת.ד. 596 סניף רבי עקיבא
בני-ברק
טל': 077-9230219
נייד: 052-7167812
פקס: 077-4230219

מוסדות, שיעורי תורה ופרטיים
המעוניינים בחוברות יפנו
לארגון "ארחות יושר"
בפקס: 077-4230219

כמו"כ ניתן להשיג חוברת זו גם
בטל': 03-6194014

©
כל הזכויות שמורות

עימוד, עיצוב והפקה:
אפקטיב
054-8485060 / 03-5796812

נדפס על נייר שאין בו חשש חילול
שבת ח"ו

"עלינו לשבח"

יו"ל ע"י ארגון "ארחות יושר"
מיסודו והכוונתו של מרן שר התורה
הגר"ח קניבסקי שליט"א.

ראש המכון:
הרב אריה קניבסקי

עורך ראשי:
הרב ליפא פלמן

חברי מערכת:
הרב אשר לייבי
הרב יחיאל חסידה
הרב דוד יגאלי
הרב ישראל מאיר וולך

תוכן העניינים

8	פתח דבר
12	מכתבו של הבה"ח אליהו סטפנסקי ז"ל
16	מבוא
20	עלינו לשבח
64	מפני מה נתקן לומר 'עלינו לשבח' דוקא בסוף התפילה
69	טעם לאמירת "עלינו" לאחר קידוש לבנה וברית מילה
71	נטפי דמעה
83	פעילות הארגון

לעצמי זכויות רבות..."

באותו מכתב גלוי לב כותב הבה"ח אליהו ז"ל על ענין החיזוק באמירת תפילת "עלינו לשבח" בכוונה, שכפי שידוע יש בו סגולה עצומה בהיותה תפילה נוראה לריבוי כבוד שמים.

במכתבו הוסיף וכתב "ובכן נפשי בשאלתי מכל מכרי הקרובים והרחוקים שכולם מתפללים בכל ליבם להחלמתי, להתחזק באמירת "עלינו לשבח" בכוונה (או לפחות בחלקו) למען כבוד שמו ית', ואין לי ספק שתפילות אלו בכוונה יעשה כבוד שמים גדול ולעשיית נחת רוח להקב"ה".

דברים אלו שנתפרסמו עוד בהיותו על ערש דווי עשו רושם גדול בציבור, ובפרט לאחר פטירתו היתה התעוררות עצומה וחיזוק גדול בענין אמירת "עלינו לשבח" בכוונה.

...

אנו בארגון "ארחות יושר" הרגשנו חובה עצומה להנציח את זכרו של הבה"ח אליהו ז"ל - אשר היה מהלומדים הקבועים בספרי "ארחות המוסר" היוצאים על ידינו - בן יבדלחט"א הגאון רבי יעקב סטפנסקי שליט"א ראש ישיבת "תורה בתפארתה", ונכד להרה"ג י. מאיר סטפנסקי שליט"א מקורבם של מרנן בעל ה"קהילות יעקב" זצוק"ל ויבדלחט"א מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א אשר ידו לא משה מידם.

מתוך אותה חיבה גלויה אשר נושאים אנו בליבנו ומתוך

"מגלגלין זכות על ידי זכאי"

לפני חדשים ספורים עת הלקח מעמנו הבה"ח אליהו סטפנסקי ז"ל מבחירי ישיבת פוניבז' לצעירים, עמדנו הלומים וכואבים.

הבה"ח אליהו ז"ל אשר היה לשם דבר בחברתו היוה סמל ודוגמא לכל חבריו ומכריו, השקידה, המידות הנאצלות, העבודה הפנימית והארת הפנים, כל אלו ועוד אפיינו את הבה"ח אליהו ז"ל במאפיין מיוחד של עלם חמודות שניצני גדלות ניכרים על פניו.

גם בחדשים האחרונים עת נלחם במחלה הנוראה שהתגלתה בגופו ונתייסר בייסורים גדולים, היה לפלא בעיני כל רואיו ומכריו שעל-אף גודל התמודדותו בקושי הרב קיבל הכל מתוך אמונה טהורה וגבורה, מה שגרם לריבוי כבוד שמים והתעלות רוחנית עצומה בעיני הסובבים אותו.

הבה"ח אליהו ז"ל בתקופה קשה זו, מעל גבי מיטת חליו השתדל להוסיף בעבודת השם בעצמו ובסביבתו, וכפי שיעידו עליו מילותיו שלו במכתב שכתב תקופה קצרה קודם הסתלקותו "וכל הזמן יש לי תחושה כי צריך אני להוסיף

על כל הטוב ההוא בשמחה רבה ועצומה עד קצה תכלית השמחה **שאין ביכולת הטבע של אדם ילוד אשה לשמוח בלבד שמחה עצומה יותר**, אף על רוב הטובה הגדולה **שאין כמוהו בכל העולם** למן היום היווסדה ועד עתה. ואזי על ידי הודאה עצומה כזו **בודאי נתגדל ונתקדש שמו הגדול** יתברך שמו ויתעלה בכל העולמות כולם, והקליפות נשברים ונכנעים עד התהום ועושה התיקון הזה בשלמות".

מתוך דברים מאלפי בינה אלו נושאים אנו תפילה ותקוה שיהיה בחיבור זה להגדיל כבוד שמים אמיתי, ועל ידי החיזוק באמירת "עלינו לשבח" יתעלה שמו וזכרו של הבה"ח אליהו ז"ל בן יבדלחט"א רבי יעקב שליט"א.

ויה"ר שנזכה לראות מהרה בתפארת עוזך, ותחיש ותמהר גאולתינו, ככתוב "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד" בביאת משיח צדקנו ובנין בית מקדשנו במהרה בימינו, אמן.

ארגון "ארחות יושר"

העידוד הרב שקיבלנו מן המשפחה, מרגישים אנו זכות וחובה להיות שלוחים נאמנים להנציח את זכרו בדבר חיזוק של כבוד שמים שיהיה הדבר לעילוי נשמתו.

נתגלגלה לידינו הזכות לקיים את דבריו אשר בעינינו היו מעין "**צוואה**" ולהוציא חיבור זה העוסק בעיון בתפילת "עלינו לשבח" ועל ידי זה נתחזק באמירתו בכוונה ויתרבה כבוד שמים.

...

נסיים בדבריו העצומים של בעל "**יסוד ושורש העבודה**" אשר במילותיו שלו נותן אור יקר על גודל וכוונת תפילת "עלינו לשבח".

וכך כותב בשער ה' פרק י': "**החייב** על כל איש הישראלי מעם קדוש **שיתן שבח זה ליוצרנו ובוראנו יתברך שמו ויתעלה** על שלא עשנו כגויי הארצות ולא שמנו כמשפחות האדמה, ושלא שם חלקנו וגורלנו כהם להשתחוות לפסיליהם, לבול עץ יסגוד, שהם הבל וריק והאלילים כליל יחלוף, אך בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון לחלקו ולגורלו הקדוש, מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא חי וקים לעד ולעולמי עולמים, וקדשנו במצוותיו הקדושים לעבדו באמת ובלב תמים ולהשיג מתורתו הקדושה, יחודו ואחדותו וגדלותו ורוממותו בבריאת העולמות העליונים עד אין קץ ומספר ותכלית ובכל הנהגת הבריאה".

ובהמשך דבריו מוסיף וכותב: "והשבח זה יהיה בלב שמח

בס"ד

אדר ב' תשע"ד

אל אחי ואחיותי בני משפחתי שיחי

בראשית דברי רוצה אני מקרב לב להודות בכל ליבי לכל אחד ואחד על התמיכה והעידוד התפילות וההתעניינות אשר כל אלו הם הנותנים לי כח בס"ד להתמודד בכל התקופה המרה הזו וה' הטוב ישלם לכם שלא תדעו לעולם צער ומכאוב.

ועתה אכתוב מה שבליבי,

זה לא סוד שמזה כמה חודשים הנני מרותק למיטתי ל"ע (רוב הזמן בביה"ח) עם ייסורים ומכאובים, הרבה שעות שאני שוכב עם עצמי ומתבונן על מצבי וכל הזמן יש לי תחושה כי צריך אני להוסיף לעצמי זכויות רבות כמאמר חז"ל "אומרין לו הבא זכות והיפטר".

שלחתי לפני מספר שבועות את אחד מקרובי משפחתי למרן ראש הישיבה שליט"א לשאול איך מוסיפים זכויות, ואמר כך וז"ל "הוא צריך להרבות כבוד שמים - חיזוק בכבוד שמים" וחזר על כך כמה פעמים וברך אותי שבזכות קידוש ה' וכבוד שמים שיגרו בעולם אתרפא בעז"ה.

אינני רואה את עצמי הקטן שבחבורה ראוי לומר דבר, אך אולי במצבי בתקופה הזאת שהיא קשה ומפחידה והנני מברך בכל ליבי שאף אחד לא יעבור יום אחד מהגהינום הזה, מותר

לי לבקש על נפשי להרבות ביחד כבוד שמים, ובטוח שאם יהיה איזה מצוה ומעשה טוב מיוחד שכולנו נתחזק בו למען כבוד שמו ית' נזכה בזאת להארת פנים מאת אדון כל.

ולדוגמא, שמעתי לאחרונה מאחד הצדיקים שבא לבקרני כי תפילת "עלינו לשבח" שכידוע היא תפילה נוראה ויש בה את כל פסוקי האמונה וגם בקשות עבור כבוד שמים והיא צריכה חיזוק גדול ומי שמכוון פירוש המילות בכל תפילה ב"עלינו לשבח" זוכה לקדש שם שמים גם בפני פמליה של מעלה אשר באים לשמוע את עם ישראל אומרים תפילה זו.

ובכן נפשי בשאלתי מכל מכרי הקרובים והרחוקים שכולם מתפללים בכל ליבם להחלמתי, להתחזק באמירת "עלינו לשבח" בכוונה (או לפחות בחלקו), למען כבוד שמו ית', ואין לי ספק שתפילות אלו בכוונה יעשה כבוד שמים גדול, ולעשיית נחת רוח להקב"ה.

ואסיים בתפילה ממעמקים שישמע ה' שוועתנו וירפאני במהרה בתוך שאר חולי ישראל וניוושע בדבר ישועה ורחמים.

עלינו לשבח

מבוא

.....

תפילת "עלינו לשבח"

בתוספת ביאורים

.....

ואומרים 'אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלוֹקֵינו' (תהלים קמד, טו), 'אשרי אדם עוז לו בן מסילות בלבנם' (שם פד, ו). (ה"ד בקצרה במ"ב ס' קלב סק"ח).

כתב האריז"ל (שער הכוונות דף נ ע"א): "עלינו לשבח... הוא שבח גדול מאד מאד... על ידי זה השבח מתבטלים החיצונים, ואינם יכולים להתאחז בקדושה".

ב'יסוד ושורש העבודה' (שער ה' פ"י) כתב: "ושבח זה הוא גם כן מעיקר תיקוני התפילה, ומי שעינים להם ולו יראו בכתבי האריז"ל יראה גודל תיקונה בעולמות העליונים. ודרך כלל מבואר שע"י שבח זה אנו משברים הקליפות ומכניעים אותם שלא יתאחזו בשפע היורד מעולמות העליונים הקדושים בכח תפילתנו שהתפללנו מהתחלת התפילה עד עתה. ועיקר התיקון הוא ע"י הזכרותינו בשבח זה שבח האל ית"ש ויתעלה זכרו לעד, וגנות ובזיון של הקליפות. בזה נתגדל ונתקדש ונתרומם שמו הגדול של יוצרנו ובוראנו ית"ש ויתעלה בכל העולמות כולם והקליפות נשברים ונכנעים מאוד מאוד עד נקבי דתהום רבה. אך לאו כל מוחא סביל דא לכוין כוונת האר"י ז"ל... והשבח הזה יהיה בלב שמוח על כל הטוב שהוא בשמחה רבה ועצומה עד קצה תכלית השמחה שאין ביכולת הטבע של אדם ילוד אשה לשמוח בלבו שמחה עצומה יותר אף על רוב הטובה הגדולה שאין כמוהו בכל העולם למן היום הוסדה ועד עתה, ואזי ע"י הודאה עצומה בודאי נתגדל ונתקדש שמו הגדול ית"ש ויתעלה בכל העולמות כולם, והקליפות נשברים ונכנעים עד התהום. ועושה התיקון הזה בשלימות אף שלא השיג כלל כונת האר"י ז"ל. ודי בהערה זו".

מבוא

כתב הרמ"א (או"ח סי' קלב, ב): "ואומרים אחר סיום התפלה 'עלינו לשבח' מעומד, ויזהר לאומרו בכוונה".

יסוד אמירתה של תפילת "עלינו לשבח" בהררי קודש - בדברי חז"ל הקדושים, והפליגו רבותינו הראשונים והאחרונים בחשיבות אמירתה וברוממותה של תפילה זו. כתב ה'כלבו' (סימן טז), כי את תפילת "עלינו לשבח" תיקן יהושע בשעה שכבש את יריחו. החיד"א כתב (בספר מחזיק ברכה או"ח סימן קלב אות ב'), שלאחר החורבן תיקן רבן יוחנן בן זכאי לאומרה בכל יום.

כתב הרוקח (בפירושו לסידור התפילה, מלכויות דראש השנה): "עלינו לשבח לאדון הכל, כל איש הירא את דבר השם - ישים אל לבו תבונת השכל, וישים ליבו בבשרו (כלומר, שיהיה ליבו לב בשר ולא לב אבן) ויכוין מאד מאד כשיאמר עלינו לשבח, כי שיר השירים הוא... על כן יתכוון האדם בכל מאודו לשורר לבוראו בזה השיר, מפואר ומהודר, ומעוטר, ומקודש ומרומם".

בספר 'מטה משה' מובא: "ומצאתי כתוב (הם דברי רב האי גאון): וקבלנו שיש לומר שבח זה של 'עלינו', ומשתחוה באימה ובראיה, ברדת ובזיע, בשיפוי (בעטיפת) ראש, כי כל צבא השמים שומעים, והקב"ה עומד עם פמליא של מעלה, וכולם עונים

תמיהה - כיצד יתכן שגם בחו"ל נאמרת תפילת "עלינו לשבח", הרי לכאורה שבח מרומם כזה לא ניתן לומר אלא במקום הקרוב אל השי"ת - ארץ ישראל, וכמו שמצינו ביהושע שלא אמרה עד שלא נכנס לארץ (ועיי"ש תירוץ הגאונים). עכ"פ מעצם השאלה רואים אנו את עוצם השבח של תפילת 'עלינו', שכן לא מצינו תפילה אחרת שלרוב רוממותה תהיה הו"א לומר אותה רק בא"י. ובהכרח שבתפילה זו טמונה כזו עוצמה, כזו רוממות - שאין אפשרות להשיגה בכל מקום, ולכך היה מקום לחשוב שיש לומר אותה רק בא"י.

כתב בספר "שער החצר" (סי' תכ"ה, הובא בספר 'עולת תמיד' פרק כ'): "...כי השבח קודש קדשים ועולה על כל השבחים... כי על כן, הכי אחי אתה, שמע עצה וקבל מוסר, לומר לאט לאט כמונה מרגליות, כדבר האמור מפום רבנן קדישין, והשתונן והכונן והתבונן בכל תיבה, אשר אפילו לפי פשטן של דברים הוא שבח גדול ונורא, מבהיל הרעיונות והעשתונות ומכניס כוסף וחשק והשתוקקות בלב הנלבב..."

בסדר היום כתב: וצריך לאומרו בכוונה גדולה, ויש בו כמה סודות ורמזים, וכוחו גדול... והוא מסוגל לכל דבר וענין מצרה וצוקה שלא תבא ולא תהיה, וכו'.

כתב בספר 'עמק ברכה' (סי' מ', לאבי השל"ה): "וז"ל ספר המוסר פ"ד: שבח של עלינו לשבח אינו כשאר כל התשבחות והתפילות, מפני שבו נכללים כל העיקרים ויסודות ומדריגות כל האמונה, מה שאין הפה יכול לדבר והלב לחשוב..."

עוד הביא החיד"א (שם) מרבינו האי גאון: "ויש לאומרה בכוונה, בעמידה ובעטיפת הראש, מפני שאין שבח כמוהו ליוצרנו, ועולה על כל השבחות שבעולם!". וב'מורה באצבע' (אות ל"ה) כתב: "ויאמר תיבה תיבה, כי הוא שבח נורא מאוד, מלא דין עילאין, ורבנו האר"י זצ"ל גלה סודו שהוא להמשיך אורות המקיפים". והבן איש חי (ש"א כי תשא, יח) כתב: "והוא שבח עליון ונורא מאד ויש בו צורך גדול לתפילה אשר התפללנו כדי לבטל אחיזת החיצונים".

בספר 'נפש שמשון' הוסיף: עד כדי כך גדול שבח זה, שבתשובת הגאונים (שערי תשובה מתשובת הגאונים סימן לד) הובאה

עלינו לשבח

¹(א) **עֲלֵינוּ** ²**לְשִׁבְחָהּ** ³**לְאֲדוֹן הַכֹּל**, ⁴**לְתֵת** ⁵**נִגְלָהּ**

עיונים

ביאורים

א. עלינו לשבח. "שבח הזה תיקן יהושע בשעה שכבש יריחו (כל בו ס' טז), והגאון חיד"א (מחזיק ברכה קל"ב, ב) הביא תשובת רב האי גאון שכתב שרבן יוחנן בן זכאי תיקן עלינו - וכוונת רב האי גאון יתכן שרבן יוחנן בן זכאי תיקן לומר שבח זה בכל יום אחר התפילה, אבל עצם נוסח תפילת "עלינו" נתקן על-ידי יהושע, ואנשי כנסת הגדולה - שהיו לפני רבן יוחנן בן זכאי - תיקנו השבח הזה לאומרו בתפילת מוסף דראש השנה" (סידור אשי ישראל בתפילת עלינו).

וביאר ב"רינת חיים" (להגה"צ רבי חיים פרידלנדר זצ"ל) את הקשר שבין מתקני תפילת "עלינו לשבח", למאורעות ולתפילות שבהם נתקנו, כדלהלן: כאמור, יהושע תיקן תפילת "עלינו" אחר כיבוש יריחו. כיבוש יריחו היה שונה באופן מהותי מכיבוש שאר ערי ארץ ישראל. את יריחו לא יכל יהושע לכבוש בדרך הטבע אלא בדרך נס.

ביאורים

עיונים

שבעה ימים הקיפו את החומה ותקעו בשופרות עד שביום השביעי נפלה החומה בנס, ואילו בערים אחרות שכבש לא צוין שהיה קושי מיוחד לכבוש אותן, ובוודאי היו עוד ערים מבוצרות ומוקפות חומה ואף על פי כן כבשן יהושע מבלי להזדקק לנס גלוי כביריחו. וצריך לומר שיריחו היתה מבצר ומרכז של כוחות הטומאה, ולסלק ולהכניע כוחות הטומאה והסט"א היה אפשר רק בדרך נס.

כאשר השי"ת עושה נסים לישראל, רואים את הגדלות של עם ישראל, ועל ידם מתקדש שמו יתברך, כי כולם רואים את מלכות ה' ושלטונו בבריאה שעושה בה כחפצו. ועוד, באותה מידה שנופל הסט"א רואים יותר מלכות שמים. לכן בכיבוש יריחו, שהיה בדרך נס והתגברות מלכות שמים על כוחות הטומאה, תיקן יהושע את השבח הגדול של "עלינו לשבח", שבו בא לידי ביטוי יחוד ה', גדלותו ומלכותו, ומאידיך גיסא, הפחיתות של גויי הארצות ואליהם הקשורים בכוחות הטומאה, וביטולם מן העולם.

אנשי כנסת הגדולה - מתקני תפילת שמונה עשרה - הכניסו את תפילת "עלינו" לברכת המלכויות במוסף ראש השנה, כי זה שבח גדול למלכות שמים, ותפילה נשגבה לגילוי מלכותו יתברך בשלימות.

(ימלא פי תהלתך). [יש שפירשו השבח דעלינו על נתינת התורה: **עלינו לשבח לאדון הכל** - עלינו ליתן שבח ותהילה להקב"ה שנתן לנו את התורה שנאמר בו 'אדון הכל' כדכתיב (יהושע ג, י"א) 'הנה ארון הברית אדון כל הארץ' (משמע ש'אדון כל' נאמר על התורה). **ליוצר בראשית** - בשביל ישראל שנקראו 'ראשית' שנאמר בהן (ירמיהו ב, ג): 'קודש ישראל לה' ראשית תבואתו'. (ערוגת הבושם, סידור חס"א, מחזור ויטרי).]

עיונים

רבן יוחנן בן זכאי תיקן לומר "עלינו" אחר כל תפילה. ריב"ז היה מנהיג האומה בשעה הקשה של חורבן בית שני והליכת עם ישראל לגלות אדום. בשעה קשה זו כשהרומאים שלטו ורדו בעם ישראל היו היהודים שבורים ומושפלים עד דכא, וכדי לרומם ולחזק את האמונה בהשי"ת ואת רוח העם תיקן לומר "עלינו" אחר כל תפילה, שבה אנו מדגישים את שפלות הגויים שעובדים לאלילים וגדלותם של ישראל שבהם בחר ה' לעבודתו, ומקבלים עלינו עול מלכותו יתברך, וזה עידוד גדול בשביל כלל ישראל בכל המצבים.

2. לשבח. "שבח" הוא התפשטות ההכרה, עילוי אחר עילוי. משבחים והולכים שבח אחר שבח, עד אין גבול ותכלית (מכתב מאליהו). עוד יש לפרש: לשון "שבח" הוא לשון השקטת רעש, כמו 'בשוא גליו' - אתה תשבחם' (תהלים פט), שכאשר הגלים מתנשאים - אתה תשקט אותם. וכן כאן, חובה עלינו להשקט שאון המתלוננים ומנסים להטיל דופי ח"ו בהנהגתו יתברך (הארת התפילה).

3. לאדון הכל. לה' שהוא

אדון הכל. השבח הראשון שאנו משבחים את השי"ת שהוא "אדון הכל", [כלומר, אע"פ שיש בבריאה כל מיני כוחות, כולל כוחות הטומאה, הוא יתברך בעל הבית על כל הבריאה להנהיגה ולעשות בה כחפצו. (לשון "אדנות" מורה על אדנותו ויכולתו לשנות גזרות ומערכת השמים, דהיינו לשנות את הטבע ולעשות בו כרצונו, והוא אדון הכל, שכל הכוחות הנמצאים בבריאה - שואבים כוחם וקיומם ממנו יתברך. הארת התפילה). הכרה זו קודמת לכל המדרגות האחרות של ההכרה,

ביאורים

ביאורים

ואף לפני ההכרה שהוא "יוצר בראשית", כי כבר בהתבוננות ראשונה יכולים וצריכים להגיע להכרה שהוא "אדון הכל" בעל הבית והמנהיג של הבריאה (רינת חיים).

4. לתת. הלשון "לתת" הוא על דרך 'תנו עוז לאלקים' (תהלים סה, לה), שחז"ל דרשוהו, שישאל מוסיפים כח בפמליא של מעלה. והיינו על ידי שאנו מכירים בהכרה ברורה בגדלותו, אנו גורמים שייטיב עמנו ('את גדלך' - זו מידת טובך. רש"י ריש ואתחנן) ותתגלה יותר ויותר מידת גדלותו יתברך, ובכך אנו נותנים לו גדולה. ובגמרא ברכות (נח). איתא "לך ה' הגדולה - זו מעשה בראשית", שעצם בריאת העולם היתה כדי להיטיב עם כל הנבראים, לכך כשאנו מכירים שהוא יצר את הבראשית - מכירים אנו בכך בגדלותו יתברך (הארת התפילה). [בספר 'ימלא פי תהלתך' ביאר: כאשר אנו נבין ונאמר שהוא גדול, בזה נחשב שנותנים לו גדולה, וגדול היינו במידת החסד, כדכתיב (דברים ג, כג) 'את גדלך' ופירש רש"י זו מדת טובך וכה"א ועתה יגדל נא כח ה', וא"כ לתת גדולה היינו שנרגיש את גודל חסדו].

5. גדולה. להכיר ולייחס להשי"ת את הגדולה - שהוא גדול בהנהגת העולם ומשגיח בכל הנבראים, מלמטה - בנבראים התחתונים, עד למעלה - בנבראים העליונים (מלבד מה שהוא "יוצר בראשית"). [גם הגויים מאמינים שהשי"ת הוא "יוצר בראשית" שהוא יצר את העולם, אלא שאינם מאמינים בהשגחתו התמידית בבריאה, כלומר, שהוא מנהיג עתה את התחתונים, כמו שאמר הכתוב (תהלים צט, ב) "ורם הוא על כל

6 לְיוֹצֵר⁷ בְּרָאשִׁית, ⁽⁸⁾שֶׁלֹא⁹ עָשָׂנוּ⁽¹⁰⁾ כְּגוֹיֵי

עיונים

ביאורים

ב. שלא עשנו וכו'. בביאור כפל ארבעה דברים אלו: שלא עשנו, ולא שמנו, ולא שם חלקנו, וגורלנו, ביאר בספר "חיי אדם" (כלל ע"ח): כתבו המקובלים שישראל נבדלים מן העמים בארבעה דברים. א. כי נשמות ישראל הם נאצלים מאורו של הקב"ה מה שאין כן נשמות העכו"ם נאצלים מן השרים [של מעלה] והיסודות. ב. לעם ישראל יש חוקים על פי התורה וכל העמים יש להם חוקים ונימוסים לפי אשר כל אחד מנהיג במדינתו. ג. כל העמים נתונים תחת ממשלת השרים [של מעלה ומזלות] וכדכתיב "אשר חלק ה' אלקיך אותם לכל העמים" וכמו שכתב הרמב"ן שם (דברים ד, טו), אבל

ישראל אמרו בהם "אין מזל לישראל" אלא הקב"ה בעצמו מושל עליהם וכדכתיב "כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו". ד. כל העולם נחלק לכל האומות וכל עם קיבל ארץ שהיא ראויה לאותו שר שמושל

ביאורים

עיונים

6. ליוצר בראשית. ליוצר עליהם, ולישראל נתן את ארץ את העולם (-כל מעשה בראשית) ישראל הקדושה בכל מיני קדושות, ולכן תקנו יהושע בששת ימי בראשית. ולא משה שעדיין לא נשלם כל ארבעה דברים אלו עד לאחר כיבוש הארץ על ידי יהושע.

וזוהו שאומרים: א. שלא עשנו כגויי הארצות, והוא כנגד נשמות ישראל, כלומר דלשון 'עשיה' הוא על הנפש וכדכתיב "ואת הנפש אשר עשו בחרן", כלומר שלא עשה נשמותינו כמו הגויים אלא שנשמותינו אצולות מאורו של הקב"ה. ב. ולא שמנו כמשפחות האדמה, והוא כנגד התורה שנתן לנו וכדכתיב "שם שם לו חוק ומשפט". ג. שלא שם חלקנו כהם, והוא כנגד החלק בעולם הזה שנתן לנו ארץ ישראל קדושה. ד. וגורלנו ככל המונם, והוא כנגד הגורל שנפלנו לגורלו של הקב"ה וכדאייתא בפרקי דרבי אליעזר שבדור הפלגה הפיל הקב"ה גורלות עם השרים [של מעלה] והאומות נפלו תחת מזלות ושרים, אבל ישראל נפלו תחת גורלו של הקב"ה וכדכתיב "כי חלק ה' עמו".

ג. כגויי הארצות. תפילת "עלינו לשבח" היא תפילה המבדילה בין ישראל לעמים, תפילה המדגישה ומנציחה את רוממות ישראל לעומת כל הגויים, האומות והלשונות.

"ה' כוזרי" (מאמר ה, אות כ, הקדמה ד) כותב, כי העולם מחולק כך: דומם, צומח, חי, מדבר, ובני תורת האלוקים. כלומר, כהפרש הדומם מן הצומח, הצומח מן החי, והחי מן המדבר, כך הפרש המדבר מן בני תורת האלוקים. דהיינו, הפרש והבדל עצום יש בין נפש המדבר של כל אומות העולם - לבין נפשם הרוממה של ישראל עם סגולה.

וכשם שהאדם מבין בפשטות כי אין כל קשר בין הצומח ובין החי - כך עליו להבין בפשטות כי אין קשר ודמיון בין נפשו של גוי לבין נפשו של יהודי! כשם שאדם אינו מתחשב בהנהגת בעלי החיים ואינו לומד

עיונים

מהם - כך אל לו ליהודי ללמוד מאומה מתרבות הגויים ולא להתחשב כלל ועיקר בהנהגתם, וכמאמר הכתוב (במדבר כג, ט): "הן עם לבדד ישכון, ובגויים לא יתחשב".

וכלשונו הבהירה של ה"כוזרי": "הפחות שבצומח יותר מעולה במדרגה מן המעולה שבמוצאים (בדומם), והפחות שבבהמה יותר מעולה במדרגה מן המעולה שבצומח, והפחות שבאדם יותר מעולה במדרגה מן המעולה שבבהמה, וכן הפחות שבבני תורת האלוקים יותר מעולה במדרגה מן המעולה שבאומות עכו"ם".

7. בראשית. - התחלה, דהיינו שעשה בשבילנו התחלה ובריאה בעשרה מאמרות, כלומר בעשרה שלבים. [הרמח"ל (דעת תבונות סי' מ' עמ' כא-כב) ביאר, שהסיבה לכך שהעולם נברא בעשרה מאמרות-שלבים, היא בגלל שהקב"ה רוצה שנשתדל ונבין את מעשיו, וכן המעולה במדרגה מן המעולה שבבהמה, וכן הפחות שבבני תורת האלוקים יותר מעולה במדרגה מן המעולה שבאומות עכו"ם".

כך כותב גם הרמח"ל בספרו "דרך השם" (ח"ב פ"ד בענין ישראל ואומות העולם), בענין מהות ההבדל בין כלל ישראל והאומות, וז"ל: "מן העניינים העמוקים שבהנהגתו יתברך הוא ענין ישראל ואומות העולם, שמצד טבע האנושי נראה היותם שווים באמת, ומצד ענייני התורה הם שונים שינוי גדול ונבדלים כמינים מתחלפים לגמרי".

עוד כתב שם (אות ט): "ואולם במעשיהם של ישראל תלה האדון ב"ה תיקון כל הבריאה ועילויה כמש"כ, ושיעבד כביכול את הנהגתו לפעלם, להאיר ולהשפיע או ליסתר ולהתעלם ח"ו על פי מעשיהם. אך מעשי האומות לא יוסיפו ולא יגרעו במציאות הבריאה, ובגילוי ית"ש או הסתרו, אבל ימשיכו לעצמם תועלת או הפסד, אם בגוף ואם בנפש, ויוסיפו כח בשר שלהם או יחלישוהו".

ביאורים

ביאורים

כי אילו הקב"ה היה בורא את העולם במאמר אחד, כלומר בלי סיבה ומסובב, ובבת אחת ולא בשלבים, לא היינו מבינים את מעשיו. לכן ברא השי"ת את הבריאה בשלבים ובהדרגה - עשרה מאמרות - ובחילוק זמנים, ובהשתלשלות זה מזה, כדי שאנו נוכל להבין את דרכיו ופעולותיו, והיות והוא "יוצר בראשית" שעשה בשבילנו התחלה וראשית שממנה אנו יכולים להשיג ולהבין דרכיו והנהגותיו יתברך, ממילא אנו יכולים לתת לו "גדולה", להכיר ולהבין שהוא משגיח ונמצא בבריאה, מלמטה - מהמדרגה הנמוכה שבנבראים, ועד למעלה - לרום הנבראים העליונים. (רינת חיים).

8. שלא עשנו כגויי הארצות. שהבדילנו מן הגויים לבלתי לכת אחרי התוהו אשר לא יועיל, ונתן לנו חוקים צדיקים (סדור חסי"א והרוקח). ובעץ יוסף ביאר: שלא עשה נשמות כלל ישראל ככל האומות, אלא עשה אותנו בנשמה יותר קדושה - שנשמת ישראל נאצלות מאורו של הקב"ה.

9. עשנו. כתב האבודרהם: לא מצאנו עשייה של הקב"ה בשום אומה כי אם בישראל, שנאמר (תהלים קמט, ב) 'ישמח ישראל בעושייו', וכתוב (דברים לב, ו) 'הוא עשך ויכוונך', וכתוב (ישעיה מד, ב) 'כה אמר ה' עושך', וכתוב (ישעיה נד, ה) 'כי בועליך עושך', עכ"ד. והוא מלשון 'ויעש אלקים את הרקיע' (בראשית א, ז), שהוא לשון תיקון והשלמה, כך זכה רק עם ישראל לתיקון בכדי שיהיה ראוי לקבל תורה (הארת התפילה).

10. כגויי הארצות. ככל עמי הארצות. לא רק שלא עשנו

¹¹הָאֲרִצוֹת, ¹²וְלֹא שְׁמֵנוּ ¹³כְּמִשְׁפַּחַת הָאָדָמָה.

ביאורים

כהגויים הגרועים, אלא לא עשנו גם כהטובים שבהם, אלו שהגיעו לכל המעלות עד אשר יכוננו בשם חסידי אומות העולם שיש להם חלק לעולם-הבא, שהרי הם משוללים מקיום המצוות, [וכמה אושר צריך להיות לכל אחד שהוא יהודי ויכול לקיים מצוות, ובפרט כשיש אפשרות לקיים מצוות בכל הפרטים ע"י שעוסק בתורה, ועל מצות תלמוד תורה כתוב (פאה פ"א מ"א) שהיא כנגד כולם, והגר"א שם מפרש שכל תיבה היא מצוה בפני עצמה]. (ימלא פי תהלתך).

11. הארצות. שקיומם תלוי בארצם. [פירוש: כל העמים התהוו ונעשו לעם מתוך קשר לארצם, וכל עוד הם נמצאים בארצם הם מהווים עם, אך כאשר מגלים אותם מארצם הם נכחדים ונעלמים מן העולם, כלומר, מאבדים את מהותם וייחודם כעם. (הסיבה הפנימית היא, שלכל ארץ התכונות המיוחדות לה, ויש לה מזל שלה, ושר-מלאך המנהיג אותה, וכל עם מותאם לארץ שהוא חי בה ולמלאך המנהיג אותה. וזהו שורש היניקה הרוחני שלו וסוד קיומו, וכאשר עם גולה מארצו, בכך מנתקים אותו משורשו ולכן הוא מתבטל וכלה מן העולם). לעומת זאת עם ישראל נעשה לעם עם קבלת התורה ולפני שנכנסו לארץ ישראל, וגם לאחר שגלו ממנה קיימים הם בתור עם, כי קיום עם ישראל תלוי רק בדביקותו בהש"ת על ידי לימוד התורה וקיום המצוות. (ארץ ישראל עם כל חשיבותה לשלימות הרוחנית של עם ישראל אינה תנאי לקיום האומה, ואין קיומו של עם

ביאורים

ישראל תלוי בה אלא באלקיו ותורתו). ועל זה עלינו לשבח להש"ת "שלא עשנו כגויי הארצות" שקיומם תלוי בארצם (רינת חיים). בספר "חיי אדם" פירש שבח "שלא עשנו כגויי הארצות", שאנו מודים לה' על שנתן בנו נשמת ישראל הנאצלת מה', ולא נשמת גויים שנאצלת מהשרים והיסודות. (עיין עיונים).

12. ולא שמנו כמשפחות האדמה. שלא שם אותנו כהגויים שתורתם הבל תעתועים, אלא קרבנו לשמו ונתן לנו תורתו ומצותיו (רוקח).

13. כמשפחות האדמה. ככל בני האדם שעל האדמה. האומות קשורות לאדמה ולעניני העולם הזה, ואילו עם ישראל מהותם היא רוחנית ושאיפתם היא גילוי מלכות שמים בעולם, וזהו "ולא שמנו כמשפחות האדמה" הקשורים במהותם לאדמה (רינת חיים). עוד יש לפרש, ההנהגה כלפי שאר האומות היא - "אין הקב"ה נפרע מאומה עד שתתמלא סאתה" (סוטה ט), דהיינו, כשהעברות הופכות אצלם לטבע, אבל כלפי כלל ישראל ההנהגה היא: "רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה, על כן אפקוד עליכם את כל עוונותיכם" (עמוס ג, ב), דהיינו שנפרע מהם מעט מעט לכפר על עוונותיהם, ועל כך אומר "ולא שמנו כמשפחות האדמה" (הארת התפלה). בספר "חיי אדם" ביאר שבח "ולא שמנו כמשפחות האדמה", שאנו מודים לה' על שנתן לנו חוקי התורה ולא חוקים ונמוסי הגויים. (עיין עיונים).

14(ר) **שְׁלֹא שָׁם חֶלְקֵנוּ כְּהֵם** 16 **כְּהֵם** 17 **וְגִזְרֵנוּ כְּכָל**

עיונים

ביאורים

ד. **שלא שם חלקנו כהם** וגורלנו ככל המונם. בביאור ההבדל בין "חלקנו" ל"גורלנו" פירש ב"משך חכמה" על הפסוק "כי חלק ה' עמו" (דברים לב, ט) וז"ל: "כזה סדרו לנו מסדרי התפילה 'מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו'. כי 'חלק' הוא לפי ערך האיש, 'גורל' היה יכול להיות להיפך. כן באברהם: ישמעאל היה בן השפחה ויצחק בן הגבירה שרה הנביאה, בדין שיצחק בירר הטוב וישמעאל נטל הזוהמה. אבל יעקב ועשו שהיו שניהם בני רבקה - הטוב שנטל יעקב בגדר "גורל". אבל אצל יעקב פסקה זוהמה ומטתו שלמה כדאמר בשבת (קנו), לכן הוי כמו ירושה דכולם שוים. ולזה אמר: "מה טוב חלקנו" - שיצחק בירר הטוב, "ומה נעים גורלנו" - שיעקב בירר הטוב כמו גורל, "ומה יפה ירושתנו" - שכולנו שבטי ישורון בחירי א-ל חי. ושלשת הלשונות האלו נזכרו כאן בפסוק לפי התרגום אצל ישראל להשי"ת [ארי חולקא דה' עמיה, יעקב עדב אחסנתיה], וכן סדרו מהכרת השי"ת לישראל... "עכ"ל.

ביאורים

נצחים. וזהו שלא עשנו כגויי הארצות, והיינו, שבחינתנו בחינה נבדלת מכולם לגמרי, ואנו מציאות אחרת בפני עצמה, מעותדים לעבודתו ולדבקות בו יתברך, וזהו שלא שם חלקנו כהם (הרמח"ל בספר המאמרים מאמר החכמה עמוד מ"ו, בביאור "מלכויות זכרונות שופרות").

15. **חלקנו**. שנתן לנו את ארץ ישראל (עץ יוסף). ויש מבארים, "חלק" הוא התפקיד המיוחד שיש לכל אדם בגילוי כבודו יתברך בבריאה. גם לגויים יש "חלק" - תפקיד בבריאה, אלא שתפקידם הוא כ"כלי" לשמש לעם ישראל בעבודת ה' שלהם. וה"חלק" של עם ישראל הוא לשמש ולשרת את השי"ת באופן ישיר (רינת חיים).

16. **כהם**. שחלקנו בעבודת ה' שונה במהותו מחלקם של הגויים. בספר "חיי אדם" ביאר שבח "שלא שם חלקנו כהם", שאנו מודים לה' שנתן לנו ארץ ישראל הקדושה, ולא את שאר הארצות שנתנו לגויים. (עיין עיונים).

17. **וגורלנו ככל המונם**. לא שמנו תחת הנהגת המזלות ככל הגויים אלא אנחנו גורל של הקב"ה - המשגיח עלינו בפרטיות (חס"א עמוד קכד). עוד יש לפרש, ה"כלים" האמצעים והתכונות שאנו קיבלנו כדי לעבוד להשי"ת, שונים במהותם מהכלים שהגויים קיבלו. [פירוש: "גורל" הוא ה"מזל" שיש לאדם ("מזל" מלשון "נוזל" דהיינו מה שנוזל לאדם משמים, שלא בתור גמול על מעשיו, עיין דעת תבונות עמ' קצ וביאורים 467), דהיינו ה"כלים" - האמצעים, האפשרויות הכוחות והתכונות שכל אדם מקבל

ביאורים

לאפסיות וחוסר היכולת של הע"ז. "הבל", "וריק", "אל לא יושיע", ואלו הם שלשה סוגי ע"ז מהפחותה שבהם עד לעליונה יותר.

21. להבל. "הוא אֵין בהחלט" דבר שאין בו ממש (מלבי"ם ישעיה מט, ז). והכוונה לאלה העובדים לעץ ואבן ממש, שאין בהם שום כח. וזו הדרגה הפחותה ביותר שהגיעו אליה עובדי ע"ז (כמש"כ הרמב"ם הל' ע"ז פ"א סוף הל' ב).

22. וריק. "הוא קליפה בלי תוך" (מלבי"ם, שם). דהיינו, שלמראית עין נדמה שיש בהם ממש, אך אליבא דאמת אין בהם כלום, והכוונה לאלה העובדים לשמש ולירח והכוכבים, שאין בהם שום כח עצמי אלא מופעלים על ידי כוחות רוחניים (על ידי השרים-מלאכים מלמעלה), שאף הם יונקים כוחם וקיומם מהבורא יתברך.

23. אֵל לא יושיע. הם המלאכים, שרי האומות (עיין רמב"ן שמות כ, ג). דהיינו הכוחות העליונים - שרי מעלה, שאמנם יש בהם כח ["אֵל", פירוש, תקיף ובעל כוח] אך באמת "לא יושיע".

24. לא יושיע. אינם יכולים להושיע כי אין להם יכולת ועצמאות להשפיע, באשר הם רק צינורות שדרכם משפיע הקב"ה שהוא לבדו היכול והמשפיע.

25. ואנחנו. אבל אנחנו שמכירים בזה שרק הקב"ה יכול לעזור, לכן כורעים וכו'.

26. בורעים. על ברכנו אל השי"ת (רוקח). להורות שאנו

18 המונם. 19 שהם 20 משתחווים 21 להבל 22 וריק
ומתפללים אֵל 23 אֵל 24 לא יושיע:
25 ואנחנו 26 בורעים 27 ומשתחווים 28 ומודים 29 לפני

ביאורים

משמים כדי לבצע את תפקידו בעבודת ה' (כל אחד ואחד מבני האדם-ההמון ואף מהגויים מקבל מהשי"ת מערכת כוחות מיוחדים, תכונות וכלים המתאימים לחלקו, בכדי להוציא לפועל את החלק המיוחד לו בעבודת ה' והוא הנקרא 'גורל'). כאמור, אף הגויים מקבלים מהשי"ת את הכלים המתאימים לחלקם, אלא שתפקידם של הגויים לשמש "כלי" עבור כלל ישראל כמשרתים לעם ישראל (פעם כמקל נועם ופעם כמקל חובלים), ואילו בני ישראל מקבלים "כלים" כדי לעבוד להשי"ת ישירות. וזהו "וגורלנו", ה"כלים" של כל אחד מבני ישראל שונה בשינוי מהותי מ"ככל המונם", מה"כלים" של כל אחד מהמון גויים). (רינת חיים).

18. המונם. המון הגויים. בספר "חיי אדם" ביאר שבח "וגורלנו ככל המונם", שאנו מודים לה' שהוא בעצמו מושל עלינו, ואין אנו נתונים תחת ממשלת השרים. (עיין עיונים).

19. שהם משתחווים. הגויים משתחווים לעבודה זרה. השתחוויה היא בפישוט ידים ורגליים (מגילה כב:) היינו, התבטלות מוחלטת.

20. משתחווים להבל וריק וכו'. נאמרו כאן שלשה ביטויים

ביאורים

עבדים לה' יתברך.

27. ומשתחווים. בפישוט ידים ורגליים עם כל הגוף (עץ יוסף). דהיינו מתבטלים בהתבטלות מוחלטת. [כתב היעב"ץ: "השתחואה היא בפישוט ידים ורגלים, ואין אנו עושין כך משני טעמים, א' שאף אדם חשוב אינו רשאי ליפול על פניו אלא אם כן נענה כיהושע בן נון (מגילה כב) ואנו עאכ"ו, ועוד, שבמקום רצפה הוא איסור דאורייתא. לכן אנו נזהרין כל השנה (חוץ מר"ה וי"כ שעושין דוגמת מה שעשו במקדש, ואז מפסיקין בשום דבר על הרצפה), ומ"מ אין בזה משום דובר שקרים, כיון שאנו משתחווים כל האפשר בשחיית הגוף וכפיפתו מאד". עכ"ל].

28. ומודים. ונותנים להקב"ה הודאה ושבח על חלקנו הטוב (סדור חס"א, עמ' קכ"ה). או הכוונה, ומודים להקב"ה שהכל רק ממנו, ובה אנו מבטאים את התבטלותנו והכנעתנו לפניו יתברך (רינת חיים). [רבינו שלמה ב"ר שמשון מגרמייזא, פירש בסידורו: "ומודים, לשם הודאה". ה'ודאה' הוא על ב' פנים: א' ענין הודאת בעל דין. ב' ענין תודה ושבח, והכא שייך ב' ענינים אלו]. הרד"ק מביא (ישעיה לח) בשם רבנו סעדיה גאון, שראיית הא-ל היא ההודאה. נביאים התבטאו על הודאה בלשון ראיית הא-ל, מפני שעומק ענין ההודאה הוא ראיית הבורא בכל תופעות הבריאה.

29. לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה. לפני המלך שהוא מושל אפילו על מלכי המלכים [שנבוכדנצר נקרא 'מלך מלכים' ביחזקאל כו, ז. ובדניאל א, לז] (חס"א). ועוד, בעוה"ז

מֶלֶךְ מְלָכֵי הַמְּלָכִים³⁰ הַקָּדוֹשׁ³¹ בָּרוּךְ
הוא. שְׁהוּא³² נוֹטֵה שָׁמַיִם³³ וְיוֹסֵד

ביאורים

יש מלכים ועליהם מלכי המלכים, כמו מלך שעליו שולט קיסר, [וכן בעולם המלאכים יש דרגות שונות של חשיבות ותפקיד, וגבוה מעל גבוה], והקב"ה הוא מלך ואדון על כולם, לא רק על המלך אלא גם על מי שעליו והיינו מלכי המלכים.

30. הקדוש. אמנם, הוא מובדל ומופרש מהשגתנו, ועם זה ברכתו שופעת עלינו (הארת התפילה).

31. ברוך הוא. הוא מקור כל הברכות (עיון תפלה).

32. נוטה שמים. תולה (תרגום, ישעיה נא, יג) ומותח (תרגום, תהלים קד, ב) ופורס את השמים סביב הארץ (מציד זכריה יב, א. ותהלים שם) שנוטה את השמים כיריעה פרושה לאהל על הארץ. ויש מפרשים: שהוא נוטה שמים - היינו עולם הרוחני (רינת חיים). ב'מכתב מאלהיו' ביאר: שהוא בטובו מחזיק את הרוחניות של עולמינו במוציאות.

33. ויוסד ארץ. מייסד את הארץ לבל תמוט לעולם, כמו שנאמר (תהלים קד, ה) 'יסד ארץ על מכוניה'. [כמו דאמר (ישעיה מו, יג) 'אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים'"] (מחזור ויטרי), וביאר הרד"ק: ואמר 'יסדה' לפי שהארץ כיסוד לבנין לפי שהיא תחתונה והשמים נטויים עליה]. וכאן נאמר נוטה ויוסד בלשון הווה, כדי להדגיש ענין "המוחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית". (הארת התפילה). [הלשון (הנאמר בשמים -) 'נוטה' משמע בלי יסוד, אבל על

אַרֶץ, וְמוֹשֵׁב יִקְרוּ בְּשֵׁמִים מִמַּעַל,³⁴

עיונים

ביאורים

ה. ומושב יקרו בשמים ממעל. "שבמקום מרום כסא כבודו ושומע תפילתנו, שנאמר (ירמיה יז, יב): 'כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו'" (ערוגת הבושם). הרד"ק שם הביא מרס"ג שכתב בשם החכם רבי שמואל בן תבון, וז"ל: "ופירש 'כסא כבוד' בחסרון כ"ף הדמיון כאילו אמר 'ככסא כבוד' וכמוהו רבים. ופירש הענין כן, בא הנביא להודיע שהשם יתברך שוכן במקדש כמו שיושב בכסא כבוד מרום שהוא השמים העליונים, שקראו ישעיהו הנביא גם כן 'כסא רם ונשא', כן קראו ירמיה התחתון - הגשמי (רינת חיים). ב'מכתב מאלהו' ביאר: שע"י שהקב"ה מחזיק את הרוחניות של עולמינו במציאות הוא נותן מקום לעבודתנו בעולם הגשמי [וזהו סוד הצימצום].

34. ומושב יקרו. הוא כינוי לכסא כבודו. [הא"ר כתב: יאמר "ומושב יקרו", כי יקרו ר"ת י-ה קדוש ר"ם ונשא, והאומרו בענין אחר טועה. אך לנוסח הגר"א אומר "וכסא כבודו" בשמים

ביאורים

עיונים

ממעל ולא "ומושב יקרו" (מע"ר נב), ובסידור הגר"א (אשי ישראל) כתב בהערה: "שמעתי טעם ע"ז שאין לומר "יקרו", יען שתיבת "יקרו" מספר (בגימטריא) "יש"ו", וזה נכון. אבא בן אבא" עכ"ד. ור"ל כדי שלא יטעו לומר שהכונה על הנוצרי לכך שינו. אך הר"י בר יקר והאבודרהם גורסים "ומושב יקרו", וז"ל הטור בס' קלג וי"א וכסא כבודו בשמים ממעל ואין לומר כן אלא ומושב יקרו וכן הוא הנוסח בספר היכולות עכ"ל הטור.

35. בשמים ממעל. בשמים מלמעלה (חס"א). ההנהגה הקבועה בה מנהיג הקב"ה את עולמו, [הנקראת "כסא", ובה מתרבה כבוד שמים בעולם, הנהגה זו] ניכרת בצבא השמים, בשמש, בירח

ובכוכבים, ש"חוק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם", אבל ושכינת... (הארת התפילה).

³⁶ וְשִׁכִּינַת עֲזֹ בְּנִגְבְּהִי מְרוֹמִים. ³⁷ הוּא אֱלֹהֵינוּ
³⁸ אֵין ³⁹ עוֹד, ⁴⁰ אָמַת מְלִכְנוּ, ⁴¹ אָפֶס ⁴² זִוְלָתוֹ.

עיונים

ביאורים

ו. אין עוד... אפס זולתו. ההדגשה של "אין עוד" ו"אפס זולתו" היא היא הסגולה הנפלאה שעל אודותיה מדבר בעל "נפש החיים" (שער ג, פרק יב), וזה לשונו: "ובאמת הוא ענין גדול וסגולה נפלאה, להסיר ולבטל מעליו כל דינין ורצונות אחרים, שלא יוכלו לשלוט כשהאדם קובע בלבו לאמר, הלא ה' הוא האלקים האמיתי, ואין עוד מלבדו יתברך שום כח בעולם

וכל העולמות כלל, והכל מלא רק אחדותו הפשוט יתברך שמו, ומבטל בלבו ביטול גמור ואינו משגיח כלל על שום כח ורצון בעולם, ומשעבד ומדבק טוהר מחשבתו רק לאדון יחיד ברוך הוא, כן יספיק הוא יתברך בידו שממילא יתבטלו מעליו כל הכוחות והרצונות שבעולם, שלא יוכלו לפעול לו שום דבר כלל".

[ידוע על עובדי ה' רבים, גם בני זמננו, שניסו סגולה זו בעת שהיו במצוקה ועלה בידם להנצל. וכבר אמרו שגם האדם הפשוט יכול להשתמש בזה, ובלבד שיאמין בכל לב שאין עוד מלבדו].

והוסיף בעל "נפש החיים" (שם): שכל כוחות הטומאה והכישוף

ביאורים

עיונים

38. אין עוד. שום כוח בבריאה שיש לו איזו שהיא שליטה (כולל כוחות הטומאה והכישוף) ורק השי"ת לבדו הוא השליט המוחלט על כל פרט ופרט, והוא בעל הכוחות כולם (עץ יוסף). על שיבין את האמת שהכל מהשי"ת כדי לנסותו.

שבראם ה' בבריאה, גם לאחר שבראם, הוא יתברך מהווה אותם ושולט בהם בכל רגע, וכל כוחם תלוי ברצונו יתברך, שאין הם יכולים לשנות הנהגת הטבע כל עוד הקב"ה נותן להם כוח זה כדי להעניש, או לנסות את האדם אם יטעה לחשוב שיש כוח בכישוף כנגד רצון ה', או

אך במה דברים אמורים, באדם שאינו שלם באמונתו ובהכרת הלב ש"אין עוד מלבדו" שעדיין צריך לנסותו, אבל האדם השלם הנמצא במדרגה כזו של אמונה ובטחון ש"אין עוד מלבדו", ומושרש בו בודאות בכל לבו, והוא חדור בהכרה שאין שום שליטה לשום כוח בבריאה מלבד השי"ת, עליו באמת אין לשום כוח שליטה.

ועפ"ז ביאר (שם) את המעשה המובא במסכת חולין (ז): על רבי חנינא שלכישוף לא היה שליטה עליו מפני ש"שאני רבי חנינא דנפיש זכותיה": "וודאי שלא היה מחזיק עצמו רבי חנינא דנפיש זכותיה כל כך מתורתו ומעשיו הטובים המרובים עד שבעבורם היה סמוך לבו שלא ישלוט בו פעולת הכשפים, אבל הענין... שרבי חנינא ידע ושיער בנפשו שזאת האמונה קבועה בלבו לאמיתיה שאין עוד מלבדו יתברך שום כוח כלל, והדביק עצמו בקדושת מחשבתו לבעל הכוחות כולם אדון יחיד המלא כל עלמין ואין כאן שום שליטה ומציאות כוח אחר כלל, לכן היה נכון לבו בטוח בזה שלא ישלטו עליו פעולות הכשפים... זה שאמר (רבי חנינא לאותה אשה שניסתה לעשות לו כישוף) לא מסתייע מילתך, אין עוד מלבדו כתיב".

⁴³(י) **כְּכָתוּב בְּתוֹרָתוֹ: ⁴⁴(ח) וַיִּדְעַת הַיּוֹם ⁴⁵וְהַשְׁבַּת אֶל**

ביאורים

שם 'כי אני הוא, לפני לא נוצר אל ואחרי לא יהיה' (ישעיה מו, י). ולקח לשון 'ואין עוד אחר' על שם 'אין עוד מלבדו' (דברים ד, לה) ועל שם 'אני ה' ואין עוד אלהים מבלעד' (ישעיה ה, טז) (אבודרהם).

39. **עוד.** ה' יתברך מחדש וכו' בכוונה מכוונת שופע שפעו, ואילו היה מונע רגע אחד היה **הכל כלא** היה, בטל המציאות. והוא פירוש הפסוק "וידעת היום... **אין עוד**", אין הפירוש כי אין אלוה זולתו, כי זהו פשיטא... אלא רצונו לומר שאין עוד מציאות בעולם זולת מציאותו יתברך, **כי בהסתרו יאבד הכל**. (של"ה, עשרה מאמרות, מאמר א').

40. **אמת מלכנו.** אמת בברור שהוא מלכנו (רוקח). עוד יש לפרש: השי"ת הוא מוכרח המציאות, וכל הבריאה תלויה בו, והוא בלתי תלוי בשום דבר זולתו, לכך הוא מציאות אמיתית ונצחית היחידה. וזו המשמעות העמוקה של המושג "אמת", כלומר: דבר שנמצא כעת אך יתכן שיתבטל מהמציאות - אינו "אמת", ורק השי"ת הנמצא הנצחי שלא יתכן העדרו הוא "אמת", וזהו "אמת מלכנו" רק מלכנו - השי"ת - הוא אמת לאמיתה (רינת חיים). כל המלכים ומלכי המלכים מקבלים כח מלכותם ממנו יתברך, ממילא רק הוא לבדו המלך האמיתי (הארת התפילה).

41. **אפס.** הבל ואין.

42. **זולתו.** בלעדיו (בלי השפעתו). ואין עוד מלבדו (רש"י). אין שום מציאות אמיתית כמוהו זולתו (רינת חיים). וביתר

עיונים

ז. **ככתוב בתורתו וידעת וגו' כי ה' הוא האלקים וגו'.** רבינו שלמה ב"ר שמשון מגרמייזא ביאר בסידורו: "לכך נקט מקרא זו, שהיו בהם עדיין בימי יהושע [סיסד את תפילת 'עלינו לשבח'] מאותם שקבלו התורה, שפתח הקב"ה ז' רקיעים וארץ והראה להם שאין אלוה זולתי הוא בעצמו [כ"כ במד"ר ואתחנן פ"ב פל"ב. וכ"כ רש"י פר' ואתחנן פ"ד פל"ה 'כשנתן הקב"ה את התורה, פתח להם שבעה רקיעים. וכשם שקרע את העליונים כך קרע את התחתונים, וראו שהוא יחיד, לכך נאמר אתה הראת לדעת"], והיינו כי ה' הוא אלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד, שפתח ז' רקיעים במתן תורה..."

ביאורים

ביאור: כל הבריאה תלויה בכל רגע ברצונו יתברך, ואם יסלק רצונו - הכל יהיה לאין, אם כן הוא לבדו המציאות המוכרחת, שאינה תלויה בשום דבר, אבל כל הנבראים תלויים בו יתברך, כפי שביאר הרמב"ם בריש הלכות יסודי התורה (הארת התפילה).

43. **ככתוב בתורתו.** [דברים ד, לט].

44. **וידעת היום.** ותדע על ידי שתתבונן היום הזה. (ספורנו). עוד יש לפרש: ידיעה זו צריכה להיות ברורה ובהירה בשכל האדם כבהירות "היום", [כמו שכתוב (בראשית כה, לא וברש"י):

"מכרה כיום - כיום שהוא ברור] (רינת חיים), [אמנם צ"ע, דא"כ היה צ"ל וידעת כהיום. (ימלא פי תהלתך)], אך בידיעה לבד לא

עיונים

ביאורים

ח. וידעת היום והשבות אל לבבך. כתב ה'חפץ חיים' (שם עולם ח"א פ"א): הנה כאשר נשאל לאיש הישראלי אם אתה מאמין באמת שהשי"ת משגיח בעולם השפל הזה על כל מעשה בני אדם, בוודאי ישיב תיכף שהוא מאמין בזה באמונה שלימה, וכמו שאנו אומרים זה בכל יום ביי"ג עיקרים. אבל כאשר נתבונן באמות נראה שרק בפינו אנו אומרים זה, שאנו יודעים בדעתנו שהוא כן, אבל לא נתפשט דבר

מספיק, אלא צריך בנוסף לכך: והשבות...

45. והשבות אל לבבך. אחר ההתבוננות תשיב את הידיעה אל הלב, תהפוך אותה לידיעה מוחשית, שתתנהג ותחיה על פי אותה ידיעה. [דהיינו להחדיר את ידיעות השכל אל הלב ("ההשבה אל הלב" היא מלאכה קשה יותר מאשר הבירור השכלי של

זה בתוך מחשבות לבנו להתנהג על פי ידיעה זו למעשה באיברנו. דאם היה כן, לא היה שום אדם גזול לחבירו בממון ולא היה עושה לו שום חסם אפילו בדברים, בהתבוננו שהשי"ת משגיח ע"ז ובוודאי לבסוף יפרע השי"ת ממנו אפילו בזה העולם, וכדכתיב "עושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבנו", וכן אם מגרע לאדם את כבודו - גם כבודו יגרע ממנו... וכן לא היה מחסר שום פעם מהמצוות שבין אדם למקום, וכן מקביעת עתים לתורה שמצווה איש הישראלי בכל יום, דבוודאי לא יצליח ממון שהוא משתכר בעת הזה, כדאיתא באבות דרבי נתן, העתקתיו בספרי שמירת הלשון (שער התבונה פ"ט) עיי"ש. אלא שהאמת שבעו"ה אין אנו מכניסים הידיעה הזו בתוך מחשבות לבבנו. והוא שאמר משה רבינו ע"ה: "וידעת היום" - ולא תחשוב שהוא ידיעה בעלמא במוח, אבל "והשבות אל לבבך" - הידיעה הזו להעמיק בה במחשבת הלב, כדי להתנהג ע"פ ידיעה זו למעשה.

לִבְּכֶךָ ⁴⁶כִּי יִהְיֶה ⁴⁷הוּא הָאֱלֹהִים ⁴⁸בְּשֵׁמִים מִמַּעַל ⁴⁹וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת, ^(c)אֵין ⁵¹עוֹד:

ביאורים

עיונים

"וידעת היום", כי לידיעה, היצה"ר פחות מתנגד מאשר לכך שהאדם ישיב אל לבו, דהיינו שיתנהג ויחיה על פי ידיעותיו - בשם הגר"י סלנטר זצ"ל, שהלב יכיר וירגיש שהשי"ת הוא המציאות האמיתית היחידה, וכל הנמצא בבריאה נברא על ידו לכבודו, וכל קיומו תלוי בו יתברך. כאשר הפרות אלו כובשות את לב האדם, וכתוצאה מכך כל שאיפותיו ורצונותיו הם רק להשתמש בכל אשר לו לעבודת ה' ולהתקרב אליו יתברך, זהו "והשבות אל לבבך" בשלימות (רינת חיים).

46. כי ה'. כי אדון הכל

ט. ועל הארץ מתחת אין עוֹד. מה שאמר "ועל הארץ מתחת" - ביאר ה'חפץ חיים' (שם עולם ח"א פ"א) - כי ידוע מה דאיתא במכילתא (פרשת יתרו) על הפסוק "ואשר בארץ מתחת", אלו הבוביא [הוא מקום שליטת החיצונים]. ולזה אמר שאל יעלה על לב האדם שבמקום נשחת כזה אין כבודו של הקב"ה להשגיח שם אלא הכל מתנהג שם במקרה למי שנפל שם בעוונותיו. לזה אמר כי הוא האלקים גם שם להעניש האדם רק כפי רשעתו בצמצום, לא יותר אפילו מלוא נימא, וכמו שכתוב "שאלו ואבדון נגד ה'" וגו'. כי ניתן כח במשחיתים שנבראו ע"י עוונותיו רק כפי ערך גודל עוונותיו, וכשמקבל עונשו נתבטלו מכל וכל.

י. אין עוֹד. בספר 'מכתב מאלהו' ביאר את סדר השבחים

עיונים

ביאורים

הנאמרים ב'עלינו לשוב' שבח אחר שבת. בהקדימו כי "שבח" (-עלינו לשוב) הוא התפשטות ההכרה, עילוי אחר עילוי. אנו משבחים והולכים שבת אחר שבת, עד אין גבול ותכלית. וזהו שאנו משבחים ל"אדון הכל", למי שאדנותו יתברך מתגלה בכל ממש.

השבח הראשון הוא: "שלא עשנו כגוי הארצות" - שהם מתארגנים לאומותיהם לצרכי העניינים הארציים שלהם. "ולא שמנו כמשפחות האדמה" - שהם מתחברים התחברות טבעית בשייכותם לענייני האדמה.

ומה תפקידם של אותם גויי הארצות ומשפחות האדמה? - הם משמשים "כלים" בלבד, משרתי הבריא, שתפקידם

המהווה את העולם.
47. הוא האלהים. הוא תקיף בעל היכולת ובעל הכוחות כולם (א"ח סי' ה').
48. בשמים ממעל. ששכינתו שורה בשמים למעלה (תרגום אונקלוס).
49. ועל הארץ מתחת. והוא שולט על הארץ מלמטה (שם).
50. אין עוד. אין עוד אחר מלבדו - אין שום רצון וכוח חוץ ממנו יתברך, שהכל רצונו יתברך וכל הכוחות נבראו ממנו ותלויים בו בכל עת.

51. עוד. בחס"א פירש:

להכין עולם מושכל עבור משרתי ה'. ולפיכך, משבחים אנו את השי"ת "שלא שם חלקנו כהם". "שהם משתחווים להבל וריק" - הם עובדים את ההבל ומתבטלים אליו, וכל עמלם והתבטלותם לריק ממש. לעומת זאת, "ואנחנו כורעים ומשתחווים ומוזים לפני מלך מלכי המלכים" - כריעה מסמלת את תחילת ההתבטלות, והשתחוויה - את סופה, והיינו קבלת עול מלכות שמים בפועל, ורק אחר כך באים

52. (א) על כן נקנה לך יהוה 55 אלהינו 56 לראות

ביאורים

עיונים

לידי הכרה גמורה ומוחלטת באלוקותו יתברך, דהיינו "מודים" באמת.

וכאן באים אנו ומספרים במעלתו יתברך: "שהוא נוטה שמים" - שהוא בטובו הגדול מחזיק את הרוחניות של עולמנו במציאות, על ידי צמצומים רבים, כדי שלא תתבטל מפני האור של מעלה. "ויוסד ארץ" - ועל ידי זה הוא נותן מקום לעבודתנו בעולם הגשמי.

לא כל אחד יכול להכיר בגילוי כבוד מלכותו יתברך: "ומושב

יקרו" - גילוי כבוד מלכותו ניכר דוקא על ידי אדם שהוא "בשמים ממעל" - במדרגה רוחנית עליונה. "ושכינת עוזו" - "שכינה" היא נקודת הדביקות הנשארת באדם מישראל אף בשפל המדרגה. ודבר זה אפשרי רק על ידי "עוזו" - על ידי עסק התורה הנקראת "עוז". וכדי להגיע למדרגה זו, שלא תתבטל דביקותו בשכינה גם במדרגת "קטנות דמוחין", נדרשת מדרגת "גדלות מוחין" גבוהה מאד, בבחינת "גבהי מרומים". עד שמגיע האדם לרום-המעלה של ההכרה ש"הוא אלוקינו אין עוד" - אין לו עוד שום תשוקה או תכלית בחיים זולתי להתבטל אליו יתברך ולעשות רצונו בלבב שלם.

"בשמים ממעל" - זה השמים, 'ועל הארץ מתחת' - זו הארץ, 'אין עוד' - זה בחלל ובאוויר. כלומר הקב"ה מלא כל הארץ. וכן נדרש באלה הדברים רבה". עכ"ד. וכוונתו למש"כ בדברים רבה (פ"ב פכ"ז) "כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד", מהו 'אין עוד'? אפילו בחללו".

52. על כן. "שאין זולתך

עיונים

יא. על כן נקוה. מי חבר
ויסד תפלת 'ועל כן נקוה'?

בסדור תפילה לרוקח (ר"ה
ע' תרנז) כתב: "ויהושע בן נון
יסד קנ"ב תיבות מן 'עלינו' עד

בשמים ממעל ועל הארץ
מתחת, ובידך הכח והגבורה
להראות לנו בתפארת עוזך,
להראות לנו פאר ושילום
שכר לצדיקים העוסקין
בתורה שנקראת עוז"

(רבינו שלמה מגרמייזא). "לפי שהשם קרבנו לעבודתו ובחר בנו
יותר מכל האומות על כן אנו מקוים לישועתו" (אבודרהם).
ובסידור יעב"ץ כתב: "על פי הדברים האלה שאנו מודים
ומעידים על אלהותו, ובחר בנו מכל עם לעבודתו, ונתן
חלקנו בתורתו, ובכל רעות הגלות לא שכחנו שם אלהינו
ועודנו מחזיקין בבריתו - לכן נקוה לישועתו ולראות בתקון
עולמו". ויש מבארים: מכיון שאנו יודעים (בשכל) ומרגישים
(בלב) ומבטאים (בדיבורינו ובמעשינו) את ההכרה שאין שום
מציאות מבלעדי השי"ת ורצונו, והכל נעשה ומתקיים על ידו
ותלוי בו בכל עת, לכן אנו מבקשים ומקווים: לראות מהרה
בתפארת עוזך (רינת חיים).

[כתב בספר "יסוד ושורש העבודה": "באמרו על כן
נקוה לך ה' אלהינו לראות מהרה בתפארת עוזך, ראוי
להכניס בלבו שמחה עצומה עד מאוד על זה הַקוּי, ממש
כאילו שומע בעת הזאת הבשורה מפי אליהו ז"ל
שיבשר שביום הזה נזכה לראות השכינה, ויכניס בלבו
האמונה אמיתית שבדאי יבא העת והזמן ואף אם יתמהמה
חכה לו"].

ביאורים

ביאורים

53. נקוה לך. מבקשים
אנחנו ממך ומקווים לך,
למרות שמצד מעשינו איננו
ראויים, אבל בכח התקוה,
הבוקעת כל המוחיצות (כפי
שכתב רמח"ל זצ"ל בספריו) - אנו
מצפים. [כח זה של תקוה
שייך רק במאמין, שהרי חז"ל
קראו לתקוה "תפילה", כפי
שאמרו (ברכות לב): "אם ראה
אדם שהתפלל ולא נענה -
יחזור ויתפלל, שנאמר קוה
אל ה', חזק ויאמץ לבך וקוה
אל ה'"]. (שם, הארת התפילה).

54. ה'. אדון הכל (מ"ב ס"ה
סק"ג).

55. אלהינו. תקיף בעל
היכולת ובעל הכוחות כולם
(שו"ע א"ח ה') שמשגיח עלינו
בהשגחה פרטית (הגר"א).

56. לראות. אם יהיה לנו
חלק בקירוב הגאולה, נזכה

עיונים

'לעולמי עד תמלוך בכבוד' כמנין
ב"ן נ"ן וחסר ו' בנו"ן כי ב"ן נ"ן
יסוד התיבות, וכו".

בספר מגלה עמוקות (ואתחנן,
אופן קלג) כתב: "ועד 'אין עוד'
תיקן יהושע, ואחר כך 'על
כן נקוה' - ראשי תיבות עפ"ן
שתיקן אותו עכן כשמועל בחרם,
ואיתמר גבי חרם (דברים ז, כה-ו)
'פסילי אלהיהם תשרפון באש
ושקץ תשקצנו כי חרם הוא',
לכן חתם שמו בראש והתפלל
להעביר גילולים מן הארץ שדנין
כן בשריפה כל האלילים כרות
יכרתון שהן דומים גם כן לחרם".

אמנם בספר מקור חיים
(לה'חות יאיר, או"ח קלב ב) כתב:
"מצאתי בספר ש'על כן נקוה'
- 'עכן' יסדו. ולענ"ד שזה וכל
כיצא בזה דברים בדויים הם,
כי איך יהיה תחינה מתחלת 'על
כן', דאחינן קאי. ולדחוק שהיה
אומר כך אחר תפילת יהושע
'עלינו לשבח' ועליה קאי, לא
שמיע ולא סבירא לן".

גם אנו לראות בעינינו (עפ"י יערות דבש).

⁵⁷ מהרה ⁵⁸ בתפארת עוזך, ⁵⁹ להעביר גלולים מן

ביאורים

57. מהרה. שנראה בקרוב ובלא שהייה, מפני שמצדו יתברך אין שום עיכוב וישועת ה' כהרף עין.

58. בתפארת עוזך. בהתגלות המפוארת של שליטת הבורא יתברך בבריאה, [וזאת על ידי שנזכה לראות פני השכינה בבית המקדש. כפי שביאר האבודרהם (עמ' רעא) שהכוונה היא "שנזכה לראות פני השכינה, ולראות בתפארת בית המקדש שכתוב בו (ישעיה ס, ז) 'ובית תפארת אפאר'", כלומר: היכן רואים פני השכינה, והיכן מתגלה היופי של החוזק של השי"ת? את זה רואים בבית המקדש. לכן הבקשה לראות בתפארת עוזך היא על בית המקדש] (רינת חיים).

59. להעביר גלולים מן הארץ. להסיר עבודה זרה המתועבים מן הארץ (רוקח). [כלומר: כדי לראות בתפארת עוזך צריך תחילה: "להעביר גלולים מן הארץ והאלילים כרות יכרתון", מפני שאין השם שלם ואין הכסא שלם - דהיינו גילוי כבודו ושכינתו יתברך - עד שיימוחה זרעו של עמלק (תנחומא סוף כי תצא ורש"י ס"פ בשלח) - שזהו ביטול הרע לגמרי, כלומר, עד שיתבטל מן העולם הרע והע"ז וכל מי ומה שהוא נגד השי"ת, כולל הרשעים שבכל האומות (ואמר "זרעו של עמלק" כי כולו רע בהחלט. עיי' רבנו בחיי ס"פ בשלח)].

60. גלולים. מלשון גלל-זבל, [שמוסרחים ומאוסים

הארץ, ⁶¹ והאלילים כרות יכרתון, ⁶² לתקן

ביאורים

עיונים

כגללים (רש"י דברים כט, טז) [והם הפסלים מעץ ואבן שאין בהם ממש ואין בהם שום כוח כלל, אותם צריכים רק להעביר מן הארץ, כי אינם כוח מהעליונים. לעומת זאת: אלילים... (רינת חיים).

61. והאלילים כרות יכרתון. "אלילים" שהם אֵל ולא, כלומר, כלא הוא חשוב לפיהו, ולעולם הבא לא יצטרכו להיות עמלים ויגעים, שהרי הארץ מוציאה גלוסקאות בכל יום (כתובות קיא:) כמו שאמר הנביא (תהילים עב, טז) 'פיסת בר בארץ', וזהו שיסדו במלכות שדי". עכ"ל.

ועוד יש לפרש אמאי נקט שם שדי-י דייקא, על פי מה שכתב הנצי"ב בהעמק דבר על הפסוק (בראשית כח, ג): 'ואל-שדי יברך אותך' וגו', בביאור הא דיתוקן עולם במלכות שדי-י דוקא ולא בשם הוי-ה, וז"ל: "ומה שאמר בשם 'אל שדי' כבר ביארנו לעיל י"ז א' דמשמעו שאמר לעולמו די כדי שיעור התגלות כבודו שזהו תכלית הבריאה. וגילה יצחק שבזה השם יבא אליו באשר שעל ידו יגיע לזה התכלית". עכ"ד. והיינו שעל ידי שיגלה כבודו בתכלית הרצויה יתוקן העולם.

ביאורים

(רש"י ויקרא יט, ד. עיון תפילה). עוד יל"פ "אלילים" מלשון "אילי הארץ" בעלי כוח [דהיינו יש כוחות בבריאה ובכללם כוחות הטומאה והכישוף שבמבט שטחי נדמה שיש להם כוח עצמי להיטיב ולהרע ולכן עובדים להם], אותם הקב"ה יכרית ויבטל אותם מהמציאות כדי שלא תהיה אפשרות לטעות בהם. (שם). ה"חתם סופר" מבאר באופן אחר את ההבדלים בין 'גילולים' ל'אלילים' ובין 'להעביר' ל'יכרתון': "האלילים" - אלו הם השרים של מעלה ובהם סמא"ל, אשר בספרים מבואר כי חציו נאחז בקדושה. לעתיד לבוא "יכרתון" האלילים, כדבר הנכרת לשנים, טומאתם תתבטל ותשאר הקדושה לבדה. "הגלולים" - אלו הם העמלקים הטמאים [מלשון "גלל"], ומכיון שכל כולם טמאים הם, צריכים הם ביעור גמור מן הארץ. ולכן אנו מתפללים: "להעביר גלולים מן הארץ" לגמרי.

62. לתקן עולם במלכות שדי. כאשר יהיה המצב ש"האלילים כרות יכרתון" או אז תחזור השכינה בכל העולם ויהיה העולם מתוקן לגמרי ב"מלכות שדי" כלומר, במלכות ה' - מושל עולם - החזק והתקיף (אבודרהם וחס"א, עמו"ק"ה). ויש מפרשים, שאז יהיה העולם מתוקן לגמרי במלכות שמים - ב"מלכות שדי" כלומר: השם "שד-י" מלשון "שֶׁ-דִּי" מבטא את ההנהגה של השי"ת להגביל, להתאפק ולעצור. הקב"ה ברא את הבריאה בצורה מוגבלת (אמר לעולמו די) ולא כפי יכולתו, כדי שלבני אדם תהיה השגה בו יתברך, וכדי שיהיה מקום לעבודתם להשלים את הבריאה ולגלות מלכות

עולם במלכות שדי.⁶³ וְכָל בְּנֵי בָשָׂר.⁶⁴ יִקְרָאוּ

ביאורים

עיונים

יג. וכל בני בשר יקראו בשםך. אחר כל השבח שאנו מודים ומשבחים על שזכינו להיות מובדלים מגויי הארצות, שבים אנו ומתפללים: "וכל בני בשר יקראו בשםך", שיהיו כולם כמונו. דבר זה מורה על אהבתנו הגדולה להשי"ת, בהראותנו שאין אנו דואגים לכבודנו, להיותנו מובדלים ונעלים על כל גויי הארץ. אדרבה, מבקשים אנו שכולם יהיו כמונו, כדי שירבה כבוד שמים.

בכך מיישב ה'חתם סופר' (חת"ס, דרוש לפרשת נצבים) מה שהקשו, הרי בגלל מעלתם של ישראל נקראו "ראשית", ואם

שישבו בתשובה (הארת התפילה).

שמים על ידי עבודת התורה והמצוות. וזהו "לתקן עולם" - שעדיין אינו מתוקן, ותפילתנו היא שנזכה אנו "לתקן עולם", ודבר זה באפשרותנו בגלל שהעולם הוא "במלכות שדי", כלומר, שהקב"ה הגביל ועצר את מלכותו בצורה כזו שרק בידינו לגלות את מלכותו יתברך (רינת חיים). עוד יש לפרש: אנו מתפללים שהעולם יתוקן במלכותו יתברך, בזכות אותו שם ["שדי", שהוא מלשון "דִּי"], המגביל ועוצר מידת הדין מלהפרע, וממתין עד

63. וכל בני בשר. אפילו אותם שאינם בדרגת אדם אלא הם בדרגה פחותה דהיינו "בני בשר" גם הם יקראו וכו'. [אמנם רבינו שלמה ב"ר שמשון מגרמייזא פירש בסידורו 'כל

עיונים

כל אומות העולם יהיו במעלה זו, נמצא שלא תהיה "ראשית" בעולם, שהרי אמרו חז"ל (חולין קלו:): העושה כל גרנו תרומה לא עשה כלום, דכתיב "ראשית" - ששיירה ניכרים, משמע שאם הכל תרומה, אין כאן "ראשית".

אמנם המהר"ל בספרו "באר הגולה" מבאר, כי הסיבה שאין לעשות כל גרנו תרומה היא, כיון שאם הקב"ה נותן לו גורן במתנה והוא מחזיר לו את מתנתו, הרי זה כאילו מזלזל במתנת שמים. אימותי זה כבוד שמים - אם משייר את המתנה לעצמו ומכבד את בוראו בנותנו לו חלק ממנה.

נמצא כי אימתי צריכים אנו "ראשית ששיירה ניכרים", היכן שכבוד שמים הוא שתהיה הנתינה באופן זה. אבל אנו המתפללים שכל בני בשר יעבדו את השי"ת כדי להגדיל כבודו, הרי זהו גופא כבוד שמים שכולם יהיו במעלת ישראל.

לפיכך מקדימים אנו בתפילתנו ואומרים: "עלינו לשבח לאדון הכל" - מבקשים אנו שיהיה השי"ת "אדון הכל" וכל באי עולם יכירוהו, וזאת לא חלילה כדי להפחית מכבודו, כמי שעושה כל גרנו תרומה, אלא אדרבה, "לתת גדולה ליוצר בראשית" - לכבודו יתברך.

ביאורים

בני בשר' היינו אחר שיהפכו מלב אבן ללב בשר, וז"ל: "שלא יהא להם לב אבן להיות להוט אחר יצר הרע כמו שהיה עד עתה, כדכתיב (יחזקאל לו, כו): 'והסירותי את לב האבן מבשרכם'".

64. יקראו בשמך.

באברהם נאמר (בראשית יב, ח) 'ויקרא בשם ה', וביאר הרמב"ן "שהיה קורא בקול גדול לפני המזבח את שם ה', מודיע אותו ואלקותו לבני אדם". אפילו "בני בשר" יגיעו להכרה וודאית כה גדולה באלקותו יתברך,

בְּשִׁמְךָ⁶⁵ לְהַפְנוֹת אֵלֶיךָ⁶⁶ כָּל רְשָׁעֵי אֶרֶץ.

ביאורים

שכולם יקראו בשמך בקול גדול ויפרסמו שמך ואלוקותך (הארת התפילה). וב"רינת חיים" ביאר: "לקרוא בשם ה'" הכוונה שאפילו שלא יתפללו אל השי"ת, לפחות יכירו משהו מהשי"ת והנהגותיו ["שם" מבטא הנהגה מסוימת], כי לכולם תהיה איזו שהיא הכרה בהשי"ת. [באבודרהם ביאר שהכוונה היא על הגוים, שלעתיד לבוא אף כל הגוים יקראו בשם ה' לעבדו שכם אחד, כמו שנאמר (צפניה ג, ט): 'כי אז אהפוך אל העמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד'].

65. להפנות אליך. אז כשתסיר מהם לב האבן ותבער יצר הרע מן הארץ, יהיו פונים אליך כל הרשעים שישובו בתשובה, ואז יכירו וידעו את שמך כל יושבי תבל, ולא יהיו פונים עוד אחרי האלילים. (רבינו שלמה מגרמייזא). ובסדר היום כתב: "והענין הוא שיסיר לב האבן מבשרנו אשר הוא מתענו ומכשילנו מעבודת האל יתברך ויתעלה, ויבא זמן שכולם יכירו וידעו את ה' ומלאה הארץ דעה את ה' ויתן בנו לב בשר שלא נשוב עוד לכסלה ולמכשול עוון".

66. כל רשעי ארץ. אפילו רשעי הארץ - הגרועים יותר מ'בני בשר' - שהרשעות היתה מושרשת בהם, כמו אילן המושרש בארץ, גם הם יעשו תפנית חדשה ישובו בתשובה ויפנו אל השי"ת, כלומר לא יהיה להם ענין ורצון בדברים

⁶⁷ יִכְּבִירוּ וַיִּדְעוּ כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֶל, ⁶⁹ כִּי לֹךְ

ביאורים

אחרים זולת בהקב"ה (הארת התפילה, רינת חיים). [השווה: "ואני אתן את פני באיש ההוא... פונה אני מכל עסקי ועוסק בו" (ויקרא כ, ג, וברש"י)].

⁶⁷ יִכְּבִירוּ וַיִּדְעוּ. תהיה להם הכרה פנימית במדרגה של ידיעה שתהיה מיושבת בלבם שאתה לבדך מלך ולא יהיו פונים עוד אחרי האלילים [כי "ידיעה" מלשון "דעת" ופירש רש"י (הגיגה יב). "דעת - ישוב", דהיינו שהדברים מיושבים ותקועים בלבו ובפנימיותו של האדם] (רינת חיים). תמיד הידיעה קודמת להכרה, ובזמן הגאולה תהיה ההכרה כה ברורה, שהיא תוליד ידיעות חדשות במלכותו יתברך (הארת התפילה).

⁶⁸ יוֹשְׁבֵי תֵבֶל. יושבי העולם. (כן פירש רש"י בתהלים כ"ד א' דתבל זה שאר ארצות), ונקרא תבל מלשון בלול ותערובת, לפי שהכל נמצא בעולם. [אמנם בספרי (ר"פ עקב) איתא 'וראש עפרות גוים' זה ארץ ישראל וכו', למה נקרא שמה תבל שהיא מתובלת בכל, שכל שאר הארצות יש בזו מה שאין בזו אבל ארץ ישראל אינה חסרה כלום וכו', ד"א למה נקרא שמה תבל ע"ש תבלין שבתוכה, איזהו תבלין שבתוכה, זו תורה, שנאמר "בגוים אין תורה", מכאן שהתורה בארץ ישראל עכ"ל]. ("ימלא פי תהלתך").

⁶⁹ כִּי לֹךְ. אשר לך לבדך ראוי שתכרע כל ברוך ולא יכרעו עוד לבעלים.

⁷⁰ תִּכְרַע כָּל בָּרָךְ, ⁷² לְשׁוֹן. לְפָנֶיךָ

ביאורים

⁷⁰ תִּכְרַע כָּל בָּרָךְ. כי בזמן הגאולה כולם יתבטלו בפני השי"ת ויהיו עבדיו - שיקבלו עול מלכותו עליהם ["כריעה" היא ביטוי להתבטלות כלפי זה שכורעים לפניו] (רינת חיים).

⁷¹ תִּשְׁבַּע כָּל לָשׁוֹן. לעתיד לבוא כל אומות העולם ישבעו רק בשם ה' ולא בשם אלהים אחרים [כמש"כ בתורה "ובשמו תשבע"] (רד"ק, ישעיה מה, כג). [רבינו שלמה מגרמייזא הוסיף לבאר: "אך בשמן הגדול ישבעו באמת, ולא כאשר עד עתה כדכתיב (ירמיה ה, ב) 'ואם חי ה' יאמרו, לכן לשקר ישבעו' (ופירש 'מצודת דוד': ואם יאמרו בשבעות חי ה', לא הוא בעבור שהם מאמינים בו, אבל (אלא) באמת כשרוצים להשבע בשקר - נשבעין בה'), ולא ישבעו לשקר". עכ"ל. אדם נשבע בערך הנעלה ביותר בחייו, ולעתיד לבוא - כל לשון תשבע בו יתברך. (הארת התפילה).

⁷² לְשׁוֹן. "לשון" הוא ביטוי לאדם ולכוח המיוחד שבו דהיינו - "מדבר" [השווה: "ויהי האדם לנפש חיה" (בראשית ב, ז) ותרגם אונקלוס "לרוח ממללא" - רוח מדברת]. "שבועה" היא חיבור וקשר חזק, כאשר אדם רוצה לקשור את עצמו ולהתחייב בחיוב מוחלט הוא נשבע [אין עוד כוח הקושר את האדם אל מה שמוציא בלשונו כמו השבועה, לכן מתרגם אונקלוס בכל מקום "שבועה" - "קיימא" (הארת התפילה)]. וזהו "תשבע" - תהיה קשורה אל השי"ת בקשר חזק ואמיץ, "כל לשון" - "לשון" מבטאת את כוח הדיבור שהוא הכוח

⁷³ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ ⁷⁴ יִכְרְעוּ ויפלו, ⁷⁵ וְלִכְבוֹד שִׁמְךָ
⁷⁶ יִקָּר יִתְנֶנּוּ. ⁷⁷ וְיִקְבְּלוּ בָלֶם אֶת עַל מַלְכוּתְךָ,
⁷⁸ וְתִמְלֹךְ עֲלֵיהֶם ⁷⁹ מִהֲרָה ⁸⁰ קְעֹזְלָם וְעַד. ⁸¹ כִּי

עיונים

יד. ויקבלו כולם את עול מלכותך ותמלוך עליהם מהרה. מהו הלשון "ותמלוך עליהם מהרה"? ביאר ה"משך חכמה" (שמות טו, יח, עה"פ ה' ימלוך לעולם ועד), וז"ל: "בנוסח "עלינו", "ויקבלו כולם את עול מלכותך ותמלוך עליהם מהרה". והענין, כי כל אדם הוא עלעקטריי אלקי, כאשר יתנוצץ במוחו המחשבה לעשות זה, מיד ילך זאת ההרגשה אל האיברים באמצעות הלב לעשותו, ותיכף יעשה זה היד או הרגל או איזה איבר כפי מה שיעלה במחשבתו.

לא כן אם הוא דבר המזיק אל

איזה איבר, לא יתנועע האיבר תיכף לעשות זה, רק צריך להתעמק במחשבה מאד עד כי יתרוצו לזה האיברים".

[ביאור דבריו: תפקודו של האדם הוא כמו מכשיר חשמלי. כאשר

ביאורים

והמעלה שבה האדם מצטיין, דהיינו שהאדם ובמיוחד כוח הדיבור יהיה קשור רק להשי"ת (רינת חיים).

⁷³ ה' אלהינו. אדון הכל שאתה תקיף בעל היכולת ובעל הכוחות כולם (שו"ע או"ח ה') המשגיח עלינו בפרטות (הגר"א).

⁷⁴ יכרעו ויפלו. יכרעו על ברכיהם ויפלו על פניהם בהשתחויה (רשר"ה). בזה יבטאו את התבטלותם המוחלטת לפני השי"ת.

ביאורים

⁷⁵ ולכבוד שמך יקר יתנו. ולשמך המיוחד יתנו כבוד גדול (רוקח).

⁷⁶ יקר. כבוד גדול (רוקח) וחשיבות [כמו שכתוב (ישעיה מג, ד) "מאשר יקרת בעיני

עיונים

עולה במחשבתו רצון לעשות פעולה כלשהי, מיד נשלח כעין זרם חשמלי מהלב אל האיברים השונים, ובעקבותיהם, כהרף עין, יבצעו היד או הרגל או שאר איברי הגוף את ה"הוראה" שקיבלו מהמח.

תהליך זה מתבצע רק אם מדובר בפעולה שאינה יכולה לגרום נזק לאדם. אולם כאשר מחליט האדם לבצע מעשה העלול להזיק לאחד מאיבריו, אזי אותו איבר לא פועל מיידית לבצע את ה"הוראה" שקיבל, אלא על האדם להשקיע מחשבה רבה כדי "לשכנע" את איבריו לפעול במה שנראה להם מנוגד לטובתם].

"לכן אמר שיקבלו כולם את עול מלכותך ובאופן שתמלוך עליהם מהרה, כי תיכף שיקבלו את העול, היינו שיתנוצץ הרעיון לאיזה מצוה לאיזה דבר אלקי, יתעוררו תיכף כל האיברים והחושים והעורקים בלי מפריע למלכות שמים, ולא יפריעו איש איש מעבודתו. וזה רעיון יקר". עכ"ל ה"משך חכמה".

והיינו שע"י שיקבלו "כולם" את עול מלכותך, כלומר כל האיברים כולם יתבטלו לעשות רצון ה', על ידי זה תמלוך עליהם "מהרה", כי מיד כשתצא מהמח מחשבה לעשות רצון ה', תיכף יעשו אותה כל האיברים בשלימות, כי נקבל על עצמנו עול מלכות שמים, עד שנהפוך זאת לחלק בלתי נפרד מרצונותינו. וברגע בו יעלה במחשבתו רעיון לקיים דבר מצוה או דבר אלוקי אחר, מיד יעבור "זרם חשמלי" אל כל איברי הגוף, אל החושים והעורקים, לבצע את המעשה ללא כל הפרעה.

ביאורים

נכבדת", וביאר ה'מצודת ציון' "יקרת - מלשון יקר וחשוב", את כל הכבוד והחשיבות יתנו ל"כבוד שמך", כלומר, ייחסו אל שמו יתברך, שהוא מלך הכבוד. כי יכירו שכבוד וחשיבות אמיתיים יש רק אצל הקב"ה (רינת חיים והארת התפילה).

77. ויקבלו כולם את עול מלכותך. קבלת עול מלכות שמים פירושה, שההכרה תתבטא במעשים [כלומר, כל ההכרות הנשגבות האלו בייחוד השי"ת ושלטונו בבריאה, לא יהיו רק הכרות בשכל ולב, אלא יתבטאו גם במעשים, התוצאה בפועל תהיה: קבלת עול מלכות שמים (- דהיינו להאמין בו ולא באחר ולעשות כל מצותיו. אבודרהם)]. (שם).

78. ותמלוך עליהם. ברצונם הגמור, כ"מלך" שהעם חפצים בשלטונו ולא כ"מושל" השולט בעם בעל כרחם, [לעתיד לבוא על ידי שיכירו בייחוד ה' ויקבלו את עול מלכותו, ממילא ירצו שה' ימלוך עליהם].

79. מהרה. מבקשים אנו כאן שמלכותו תתגלה בעולם מהר מבלי שהייה.

80. לעולם ועד. עוד אנו מבקשים, שמלכותו יתברך תימשך לעולם ועד - לְנֶצַח, באופן שיקבלו עליהם בלי הפסק לעולמי עולמים.

81. כי המלכות שלך היא. כי לך ראויה המלכות - האדנות על כל הארץ, כיון שאתה בראת הכל (רוקח). [עד עתה סברו בני אדם כאילו מלכות העולם אינה שלך אלא שהם המולכים מכח עצמם, אמנם לעתיד לבוא כולם יכירו שהמלכות

המלכות שלך היא⁸² ולעולמי עד⁸³ תמלוך⁸⁴ בכבוד⁸⁵, כפרנו ברתוקתך⁸⁶ (כו) יהודה ימרוך לעולם ועד: ⁸⁷ ונאמר:

עיונים

ביאורים

טו. ה' ימלוך לעולם ועד. כתב בספר "יסוד ושורש העבודה" (שער ה' פרק י'): "כניס כל אדם בלבו שמחה עצומה עד מאד, עד שכמעט לא יעצור כח מרוב החדוה והשמחה שיבער מהשי"ת" הממליך מלכים ולו המלוכה", שהכל מכוחו].

82. ולעולמי עד תמלוך בכבוד. שלא יהא עבודה זרה בעולם, שנאמר (ישעיה ב, יז) 'ונשגב ה' לבדו ביום ההוא' (רבינו שלמה מגרמייזא).

83. תמלוך בכבוד. דהיינו שיכבדוך כל העולם ולא יתחלל עוד כבודך בגויים (דברי שלמה).

84. בכבוד. מלכות השי"ת בבריאה לעתיד לא תהיה על ידי שיפעיל את כוחו, אלא ב"כבוד", דהיינו כאשר מגיעים להכרה בהשי"ת וגדולתו, כבוד גדול הוא לאדם להיות עבד השי"ת ולשרתו, וזהו "תמלוך בכבוד" - שכבוד הוא לנבראים להמליך אותך עליהם, כיון שיכירו בנכבדותך לעולמי עד (רינת חיים).

עיונים

ביאורים

בלבו על הקיווי זה של עתיד, שאז יתקדש שמו הגדול לעיני כל חי בכל העולם, כי כל העמים כולם, מוקטנם ועד גדלם, ידעו האמות באמונה שלימה ואמיתית, שה' אלהינו הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד מלבדו, וכו', ואז יתגדל ויתקדש שמו הגדול בכל העולמות עליל ותתא.

וביחוד הפסוק והיה ה' למלך, יאמר בשמחה עצומה עד מאד. והאר"י ז"ל מזהיר על פסוק זה לאמרו בכוונה גדולה.

85. ככתוב בתורתך. [שמות טו, יח]. פסוק זה אמרו בני ישראל בסוף שירת הים, לאחר שראו את המפלה הסופית של פרעה וחילו בדרך נסיית מופלאה של קריעת ים סוף, [כי כל עוד היה פרעה קיים, על אף שיצאו ממצרים בנס, עדיין היה חסר בשלימות האמונה כי חששו שמה ירדוף אחריהם ויחזירם למצרים וישעבדם, רק לאחר השמדת פרעה וחילו בצורה ניסית מופלאה] הכירו בבירור שהשי"ת מולך ושולט בשלטון מוחלט בבריאה, וזאת ביטאו בשירת הים, עד שהגיעו לשיא של ההכרה באמנם בסוף השירה את התוצאה והמסקנה "ה' ימלוך לעולם ועד" (רינת חיים).

86. ה' ימלוך לעולם ועד. אדון הכל מולך ושולט בשלטון מוחלט בבריאה ושלטונו (אינו רק שלטון זמני אלא) הוא שלטון נצחי, לכן כאשר הגיעו לשיא ההכרה בסוף השירה אמרו: 'ה' ימלוך לעולם ועד'. (שם). וזהו שתרגם אונקלוס "ה' מלכותיה קאם [קיימת] לעלם ולעלמי לעלמיא" (הארת התפילה).

87. ונאמר. [זכריה יד, ט].

88(בז) וְהָיָה יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, ⁸⁹ בַּיּוֹם הַהוּא

ביאורים

עיונים

88. והיה ה' למלך על כל הארץ. ואז בעת הגאולה כאשר יראו הגויים הבאים למלחמה על ירושלים את כל הנפלאות הנזכרות (בנבואת זכריה מה שיהיה בעת הגאולה), יכירו כי ה' הוא המולך על כל הארץ ומשגיח בתחתונים ועושה בהם כרצונו (רד"ק).

89. ביום ההוא יהיה ה' אחד. באותו היום כל הגויים יעזבו את אלוהיהם ויכירו ויודו שה' אדון הכל - הוא אחד ואין עמו אל נכר, שאין עוד אלוה מבלעדי ה' (רש"י ורד"ק).

טו. והיה ה' למלך על כל הארץ. כתב הרמח"ל (במאמר הגאולה שבסוף ספרו מסילת ישירים בספר המאמרים עמוד צ"ד): "והיה ה' למלך על כל הארץ" - זוהי תכלית הטובה והשלוש שהבטיח הקב"ה את ישראל שיתענגו בו לעתיד לבוא. והבן, כי לא אמר והיה ה' מלך, אלא למלך, והענין, כי... לעתיד לבוא יוסר הרע מן הקליפה, ומה שישאר ממנה, ישוב תחת עבודת הקדושה, ויכירו הכל כי הקדושה היא השורש האמיתי ואדון הכל.

ועל כן אמר והיה ה' למלך על כל הארץ, כי "מלך כל הארץ" כבר הוא, וכבר היה תמיד, כי אין שום נברא פועל בלא רשותו כלל, אלא שאין כל העבדים מכירים אותו, ולעתיד לבוא יכירוהו הכל וישתעבדו אליו מרצונם וכו', ולכן אמר והיה ה' למלך, כי יכירוהו לאמיתו ויזכירוהו בשמו ובדרכיו.

יְהִיָּה⁹⁰ יְהִיָּה אֶחָד וְשְׁמוֹ אֶחָד:

עיונים

ביאורים

יז. ה' אחד ושמו אחד. בגמרא בסכת פסחים (נ): "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד." ה' אחד - אטו האידנא לאו אחד הוא?! א"ר אחא ב"ר חנינא לא כעולם הזה עולם הבא. העולם הזה, על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב, ועל בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת. לעולם הבא, כולו הטוב והמטיב". ויש להבין, וכי היום איננו מאמינים בכך שגם הרעות שמביא ה' טובות הן?! הרי כל מה דעביד רחמנא לטב עביד! אמנם כן, ישראל מאמינים שכל מעשי הקב"ה הם לטובה, ברם עתה הוא באמונה השכלית בלבד, כי בלב פנימיה, עדיין אנו חשים צער כאשר קורה דבר רע, כי לא תמיד אנו יכולים להרגיש שהרע הוא אמנם טובה בשבילנו, ולכן נראים לנו הרע והטוב כשתי הנהגות סותרות. כדי לברך ברכת הטוב והמטיב על הרעה לא די בידיעה של אמונה שאף הרעה טובה היא, אלא יש צורך לחוש זאת מתוך ידיעה והכרה פנימית. והכרה נעלה זו שגם הרעה טובה היא, יחושו וירגישו רק לעתיד לבוא ואז נרגיש ונראה שהיתה רק הנהגה אחת לטובה - ה' אחד.

עוד אמרו (שם) "ושמו אחד", מאי אחד, אטו האידנא לאו שמו אחד הוא?! אמר רב נחמן בר יצחק לא כעולם הזה העולם הבא,

ביאורים

עיונים

91. ושמו אחד. שיהיה שמו נזכר בפי כולם, ולא יזכירו עוד שם אלוה אחד בעולם (שם).
העולם הזה [שמו של ה'] נכתב ביו"ד ה"י ונקרא באל"ף דל"ת, אבל לעולם הבא, כולו אחד, נקרא ביו"ד ה"י ונכתב ביו"ד ה"י, והטעם מפני שבעוה"ז שם הו"ה" - הנהגת הרחמים נסתרת לעתים לכן אין קוראים ביו"ד ה"י. [אלא באל"ף דל"ת, שמשמעותו 'אדון הכל - השליט והמנהיג', דבר הניכר גם בעוה"ז].

נמצא ששני הדברים שה' אחד ושמו אחד הם באמת שני חלקים של דבר אחד, כי מכיון שבעוה"ז לא מכירים שהכל לטובה דהיינו שה' אחד, לכן א"א לומר שמו אחד - שם הו"ה המבטא את הנהגת הרחמים התמידית, כי הרי בעוה"ז לא תמיד רואים זאת (רינת חיים).

לכן אנו אומרים בסוף תפילותנו **עלינו לשבח לאדון הכל**, כי ראוי שנגמול לו חסד על שהאיר עינינו לדעת ולהבין כי אנו משתחיים לפני מלך מלכי המלכים".

ג. לדעת הב"ח (סימן קל"ג סק"א) הטעם הוא כדי לתקוע בליבנו קודם שנפטרים לבתינו - יחוד מלכות שמים, ושיחזק בלבבנו אמונה זו, שיעביר הגילולים מן הארץ והאלילים כרות יכרתון לתקן עולם במלכות ש-ד-י, כי אז גם כי יש לכל אחד מישראל משא ומתן עם הגוים עובדי עבודה זרה וגילוליהם ומצליחים - לא נפנה לבבנו אל האלילים, ולא יעלה במחשבה ח"ו שום הרהור עבירה.

ד. החיד"א ('חומת אנך', פ' כי תבוא אות ב') הביא בשם הרב הגדול מהר"ר וידאל הצרפתי ז"ל, "כי על הכל לא יחשוב האדם שכבר עבד עבודתו והשלים חוקו, אבל ידע שעודו חייב להלל על בחירתו אותך לחלקו שתעבדהו".

ה. ב'סדר היום' (ע' עג) כתב: "עוד טעם אחר לאומרו: כי ענין עלינו לשבח הוא הבטחה גדולה לאומת ישראל שלא תשוב תפלתנו ריקם, מפני שאין חלקנו כעובדי אלילים ולא גורלנו כהם, אבל ישראל משתחיים לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, ועמו החסד והרחמים לרחם ולחנן אל כל המתפלל אליו. וא"כ בכל תפלה שאדם מתפלל ראוי לאומרו להבטיח נפשו הבטחה שלמה שלא תשוב תפלתו ריקם". ובספר 'יסוד ושורש העבודה' (ה, י) הביא מהאר"י ז"ל שאמירת 'עלינו לשבח' מסייעת לתפלה להתקבל. וה'בן איש חי' (ש"א כי תשא, יח) כתב: "והוא שבח עליון ונורא מאד, ויש בו צורך

מפני מה נתקן לומר 'עלינו לשבח' דוקא בסוף התפילה

יש לעיין, מדוע מיקומה של תפילת 'עלינו' בסדר התפילה, הוא דוקא בסופה?

נאמרו בזה כמה טעמים:

א. המאירי (ברכות לב:) כתב, שתיקנו קריאת שיר מזמור או עלינו בסוף התפילה כדי שנשנה לאחר התפילה.

ב. המבי"ט (בית אלוקים פרק ח') כתב: שלא יעלה בדעתנו כי הוא יתברך צריך לו לשבח והלולים, שהרי יש לו מלאכי מעלה שהם משיגים ומושפעים מאתו ומקדישים ומעריצים אותו, אלא לטובת האדם ומעלתו הוא שנצטוו להתפלל אליו יתברך, ומזה הטעם אנו אומרים בסוף תפילתנו 'עלינו לשבח לאדון הכל' וכו', להורות כי כל מה שאמרנו בתפילותינו לא נתוסף לו יתברך מעלה על זה, ואינו חייב לגמול לנו על זה מצד הדין, כי "אם צדקת מה נתתן לו או מה מידך יקח" (איוב לה, ז)... אלא אדרבה, אנו חייבין לגמול לו חסד על אשר נתרצה והראה שהוא מתכבד ומתעלה בתפילותנו, והוא יתברך האמיר והעלה אותנו להיות לו לעם סגולה ושנתפלל אליו כמלאכי מעלה, והבדיל אותנו מכל עמי הארצות, ואנו יש לנו יתר שאת ומעלה כשאנו משתחיים לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה. ובפרק ט"ז כתב: "...אפשר שיחשוב האדם המתפלל שהאל יתברך ראוי שיגמול לו חסד על התפילות,

הרווח היותר גדול זה הקירבת-אלקים שהשגנו בתפילה. היינו בבית המלך, וכביכול נפגשנו עמו והתקשרנו אליו, וזוהי עיקר התועלת שבתפילה.

כוחות הסט"א מכניסים בראשו של המתפלל כל מיני שטויות והבלי העולם, שתכליתם לבלבל את מוחו ולהסיח את דעתו מהרושם שהותירה בו התפילה וה"פגישה" שנפגש עם המלך. מתוך כך הם מצליחים לגזול ממנו את כל מה שהשיג ע"י תפילתו.

על כך באה תפילת "עלינו לשבח", בה אומרים אנו "שהם משתחווים להבל וריק וכו' ואנחנו כורעים ומשתחווים ומוודים לפני מלך מלכי המלכים וכו' אין עוד!" במילים אלו מכריזים אנו שכל הבלי העולם הם "הבל וריק", אין בהם ממש ואין שום מציאות מבלעדי ית"ש - "אין עוד מלבדו", ובזה יוצרים אנו מחיצה בינינו לבין הבלי העולם, וממילא איננו נותנים להם בית אחיזה לבלבל את השקפתנו והכרתנו בגדלות השי"ת - אין עוד מלבדו!

תפילת "עלינו" מועילה להסיר את כל הקיטרוגים מהתפילה, שכן כאשר באים על האדם שודדים ומבקשים לשדוד ממנו את כל ממונו, מה הוא עושה? יוצר מחיצה, חומה גבוהה דלתים ובריח, בין השודדים לממונו.

כך גם אנו בתפילת "עלינו" יוצרים מחיצה בין ה"פנים" ובין ה"חוץ". אנו בונים קיר החוצץ בינינו לבינם, קיר שמחד יבדיל בינם לבינינו ומאידך יקרבתנו יותר למקור השפע. "שלא עשנו כגוי הארצות ולא שמנו כמשפחות האדמה"; הם

גדול לתפלה אשר התפללנו".

בספר 'נפש שמשון' הביא מה שמבואר בדברי הקדמונים, שעיקר תפקיד אמירת 'עלינו לשבח' היא שמירה על התפילה. משל למה הדבר דומה? לאדם שקיבל רשות מאת המלך להכנס לבית גנזיו, ואכן נכנס הלה ולקח מלוא חפניו אבנים טובות ומרגליות, שיהיה בהם סיפוקו לכל חייו. אלא שחושש הוא לצאת מבית הגנזים באופן זה, שמא כשיצא מחוץ לאוצר המלך יראוהו אינשי דלא מעלי ויגזלו ממנו את כל אשר לו. לשם כך הוא עושה לעצמו עטיפה שתעטוף את האוצר הבלום שהוא לקח מגנזי המלך ותסתירהו מעיני כל חי.

יהודי מתפלל את כל סדר התפילה, בונה בנין שלם בנוי לתלפיות, ועתה יש חשש שכשיראוהו המזיקים יתקנאו בו ויגזלו ממנו את האוצר, לכך מקיף הוא אותו בשבח זה של תפילת "עלינו לשבח" שמהווה חומה מפני כל המזיקים.

משל זה הובא בקדמונים. אלא שלכאורה יש להקשות על כך, כיצד יגזלו ממנו מה שניתן לו מן השמים, והלא אין אדם נוגע במוכן לחברו כמלוא נימה, וכאן הרי עוסקים אנו בשפע הניתן לו מידי השי"ת בעצמו! כיצד יתכן איפוא שיבואו לגזול זאת ממנו? ואם בכל אופן שייך שכביכול יגזלו זאת ממנו - במה תועיל תפילת "עלינו לשבח" לשמר את תפילתו?

וביאר בספר 'נפש שמשון' דהנה כבר נתבאר בכמה מקומות, כי תועלת התפילה היא בתרתי: התועלת הראשונה - עצם מילוי כל בקשותינו, השפע הנשפע כתוצאה מתפילתנו - רפואה, ברכה, הצלחה וכו', והתועלת השנייה שהיא

טעם לאמירת "עלינו" לאחר קידוש לבנה וברית מילה

מנהג ישראל לומר לאחר קידוש לבנה עלינו לשבח. בביאור הלכה (סי' תכ"ו ד"ה ומברך) מביא, ששמע מאחד דברי טעם במה שנהגו במנהג זה, היינו שלא יטעו ח"ו במה שאנו יוצאים נגד הלבנה ושמוחין נגדה, שיש שום חשש רעיון שאנו נותנים כבוד ללבנה. לכך אנו אומרים עלינו לשבח, ומסיימים כי ה' הוא האלוקים בשמים ממעל, וגו' אין עוד. ומה שאנו יוצאים הוא רק כדי לראות גבורותיו של הקב"ה, שהוא מאיר ברצונו לכל באי עולם, וכענין שנאמר "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה".

ב"טעמי המנהגים" (סי' תס"ג) מביא, שהטעם לומר עלינו אחר קידוש לבנה הוא משום שפני יהושע כפני לבנה, ו'עלינו' תיקן יהושע כשכבש עיר יריחו. והוסיף להביא את דברי הכל בו, שב'עלינו' מרומז שמו של יהושע (שחתם בו שם קטנותו - הושע) למפרע: ע' עלינו ש' שלא שם ו' ואנו כורעים, ה' הוא אלקינו).

ולענין אמירת עלינו לאחר מילה: הש"ך בהלכות מילה (סי' רס"ה סוף ס"ק כ"ד) הביא בשם מנהגים, שמלים קודם עלינו לשבח, וכן המנהג.

הלבוש (או"ח סי' קל"ג) כתב, שאומרים עלינו לאחר המילה כדי לכלול גם התינוק במה שאומרים "שלא עשנו

בחוץ - "מתפללים להבל וריק" וכו', ואנחנו בפנים - "כורעים ומשתחוים ומודים לפני מלך מלכי המלכים" וכו'.

"עלינו לשבח" הוא שבח כזה מיוחד היוצר אהבה כה מופלאה בין השי"ת לעמו, שכאשר אומרים אנו "אין עוד" ואנו בפנים מהמחיצה, והמה [כוחות הסט"א] מעבר למחיצה, הרי שיצרנו קיר איתן המייחד אותנו עם בוראנו ביחוד של קיימא, מעין מחיצה שאין בכח שום מזיק לפורצה. או אז נשארים אנו עם השי"ת לבד וממילא כבר נמצא עמנו כל השפע כולו.

כגויי הארצות".

בספר "אוצר הברית" (פ"ג סי' ט"ו הערה ק"ג) מובא בשם ספר עמודיה שבעה, שטעם המילה הוא לגלות אלהותו שהוא אחד, על כן אומרים 'עלינו' שיש בו וידעת היום הזה, שהמילה לגלות שה' אלקינו אין עוד. ומסתפק אם לומר 'על כן נקוה', והמנהג לאומרו.

ויש אומרים הטעם ע"פ מה דאיתא במסכת סנהדרין, שעכן - מושך בערלתו היה, וכיון שהודה ותיקן 'על כן נקוה' (ר"ת עכן) יש בזה תיקון לענין מילה ג"כ. וכן עפ"י דא' בזה"ק פרשת לך לך, שאחר המילה נתגלה ואתרשים שם ש'ד', וע"כ אומרים לתקן עולם במלכות ש'ד'.

נטפי דמעה

על הבחור הצדיק אליהו בהר"ר יעקב שיבלחט"א סטפנסקי
זללה"ה

כא' כסלו תשנ"ח - ג' אייר תשע"ד

נכתב ע"י שו"ב הרה"ג י.י. שרייבר שליט"א

"לאדם מערכי לב ומה' מענה לשון", וככל שהמערכות עמוסות וכבדות הן, כך תכבד מטלת מענה הלשון. קשה מנשוא נטילת הקולמוס בהבעת עלי גיליון מסכת חיים כה קצרה ואחריתה ייסורים מרים, אשר הותירה רגשי געגועים הומים לבן אהוב, אח קרוב, רע וידיד נאמן, קשה שבעתיים לשרטט קלסתר דמות דיוקן והליכות חיים של נער חמודות בן עליה אהוב למקום ולבריות, אשר נגדע בתחילת פריחתו למגינת לב ואין לנו אלא לתלות משענתנו באמונתנו .."מה' מענה לשון".

הורתו ולידתו בבית אביו רבי יעקב שליט"א ראש הישיבה הק' "תורה בתפארתה" ואמו הרבנית שתחי' בת הגאון רבי שלמה זלמן אולמן שליט"א רב שכונת "משכנות יעקב" ב"ב. חוטר מגזע תרשישים מהמשפחות המיוחסות בישראל צאצאי מרנא ה"כתב סופר" מרנא ה"חתם סופר" מרנא "רבי עקיבא איגר" זיע"א מרנא בעל "מחצית השקל" מרנא בעל "מגלה עמוקות" ולמעלה בקדש. להם דומיה תהילה.

נתגדל אליהו והרבה מקנתו מהחינוך הטהור שינק מקורות ביתו הגדול בצימאון ותשוקה לתורה הק', באהבת ה' ובריותיו, ביראה טהורה בדקדוק הלכה ובהשקפה צרופה, וכל זה היה לו

למשיב נפש בכל חייו אף בצוק העיתים.

"עלם חמודות" כינוהו כל סובביו ורעיו, ואכן זיכה הבורא ית' בשלל גווני מעלה שכולם כאחת בהקו והקרינו מאור פניו. במרץ נעורים העצים את שאיפותיו הרוחניות, ובנועם הליכותיו צעד בבטחה במסילה העולה בית א-ל.

משחר טל ילדותו, כפי שקונן עליו אביו שליט"א בהספד המרטיט בהלוויה, היו לילות השבת החורפיים והארוכים אצל אליהו כשעות התעלות בהתמדה מופלאים. במתיקות וערבות וברצף ללא הפוגה ישב רכון על תלמודו, ובהפציע השחר שם פעמיו לתפילת וותיקין ושב לביתו כמצביא החוזר מערכי המלחמה ותלמודו בידו.

שקד על התורה הק' ברוב חשק מקטנות, והתחבב מאוד על רבותיו אשר ראו בו כי עדין לגדולות, שתה בצמא את תורתם כדג במימי הדעת, ובפרט מעת אשר נכנס לפלטרין של מלך - היכל הישיבה הק' פוניבז' לצעירים, שם איווה למושב לו והשקיע כוחו ומרצו בעמל התורה, כתלמיד מובהק, לא משה ידו מיד רבו שיבלחט"א הגאון רבי שמואל איינשטיין שליט"א ראש הישיבה, אשר שם עיניו עליו וחיבבו כבנו ואשר לא זז מחבבו עד יום מותו.

בני החבורה תלמידי הישיבה הק' פוניבז' לצעירים ראוהו בחן סגולת מעלותיו, בכשרונותיו הברוכים לירד לעומקה של סברא ובערבות מתיקות לימודו, ונפשו נקשרה בנפשם עד לאחת. ואף בעת חוליו וייסוריו הרבים רתוק למיטתו בביה"ח, מה נאדר היה המראה, אליהו מותיב ומפרק בריתחא דאורייתא בקושיות

וסברות כשמורו ורבו הגאון רבי תנחום פישוהף שליט"א ר"מ בישיבה"ק פוניבז' לצעירים יושב לימינו ולהט הוויכוח ב"סוגיא דכח השטר" נשמע למרחקים.

כל מי שיש בו חן בידוע שיש בו יראת שמים שני' "ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלו' ואדם"

חן היא סגולת מעלות רבות בבני האדם אשר כשמעשיהם נעשים בחן נוסף עליהם נופך והדר ורישומם ניכר היטב לכל סובבם, אך ישנם אשר באישיותם ובמהותם המה "בעלי חן" ומה רבתה זיו הדר דיוקנם בכל פעליהם.

האחד והמיוחד בחן אשר חננו אלוקים היה הבחור אליהו ז"ל, בחן אשר הוצק בשפתותיו השרה סביבו נעימות ורעות עטופה באצילות עדינות נפשו הייחודית, ואף כל שיגו ושיחו לראות בטוב בני אדם ומעלתם, להאיר בהארת פנים לכל רעיו וידידיו, שמח בשמחתם וצר בצרתם, היטיב לכל לקרוב ולרחוק בעין טובה ואהבת חסד.

ויהי בעת ההיא [אין ויהי אלא לשון צער]

ומעתה... ראוי לו לקולמוס שתאחזנו רעדה ולו קמעא, לתאר ולגולל מסכת התלאות בתקופת המחלה אשר שורטטו קורותיה בציפורן שמיר של ייסורי גוף והתעלות נפש באהבת ה' והצדקת דינו.

הימים ימי שלהי ירח האיתנים ריש שתא תשע"ד ופני הנער

נער צעיר לימים אשר שובבות ילדות ניכרת עדיין מבין ריסי עיניו ובגבורת אדירים כששכינה למראשותיו בשלווה ובאמונה מקרין אליהו לכל כי... "בידך אפקיד רוחי"...

היתה זו הדומייה שנשמעה בעוז, דומיית קבלת הייסורים והצדקת הדין. אליהו לא מתלונן ואף לא מתרעם, אף כשהבחינו הכל כי הוא כואב את מצבו ומפוחד מהעתיד הלא ידוע... מפיו לא נשמעו אלא אמרי שפר בטחון ואמונה.

באחד הימים הקשים כשהחום מטפס והתחושה הכללית נוראה, התבשר אליהו כי סבא וסבתא סטפנסקי שיחי' לאוי"ט בפתח ביה"ח, לא יאומן כי יסופר היאך קם לכבודם התעניין בשלומם חיזקם ועודדם... אני מרגיש טוב ב"ה, עוד כמה ימים בעז"ה אשוב הביתה... עוד מעט אני חוזר לישיבה.

"הדודאים נתנו ריה -אלו בחורי ישראל שלא טעמו טעם חטא".

בשעת בין הערביים בחדרו בביה"ח מוקף במכשירים רבים עם אורות מרצדים וצפצופים טורדניים, שוכב במיטתו כחוש וחיזור וכל גופו כשלד עצמות, אך עיניו העצומות נשואות למרום בתפילת המנחה, גופו רוטט מפעם לפעם, המילים נעתקות מפיו בדבקות עצומה ובכוונה עילאית, לרגע נדמה כי נשכחו ונעלמו ממנו כל משאת ייסוריו הנוראים ובשלוות נפש שאין בדומה לה שופך אליהו צקון שיח, דמעה... ועוד אחת זולגת מעיניו, אך למרבה הפלא על פניו לא ניכרו כלל אותות צער ויגון על מצבו הקשה, לא בכי תמרורים היו תפילותיו אלא

אינם כתמול שלשום... אזל סומקא ואתא חיורא... בדיקה ועוד בדיקה והנוראה שבבשורות האיוב - חרב חדה מונחת... אליהו מובל בדאגה היישר אל מחלקת המטולוגיה, המילים זעקו באותיות מתחננות שריצדו מעל כתלי עולם התורה... "אליהו בן רבקה".

דל הקולמוס מלבטא את הדאגה העמוקה ששררה בקרב כל סובביו ומכריו, "תפילות הרבים" רוויי הדמעות והתחנונים בקרב תופשי התורה בכל אתר אשר התמזגו עם הקבלות הרוחניות והחיזוקים של רעיו חבריו לספסל הלימודים כשעל פניהם רצינות מתח וחרדה, ומלב כולם נישאה המשאלה "אבינו מלכנו שלח רפואה שלמה"...

כשושנה בין החוחים

הקוצים מקיפים אף ננעצים עמוק בעליה של השושנה, מחתכים ומכאיבים, והשושנה פורחת מרהיבה ביופייה ומענגת בריחה הנודף. מתייסר הנער במחטים הרבים הננעצים בגופו, הטיפולים מתישים, העיניים רואות היטב בכליונו של הגוף באפסיות החומר... אך דווקא ד' אמותיו העצובות בתוככי חדרו המבודד היו לאליהו מקור לעליה, יכלו הייסורים לגופו הצנום, אך גם יכלו להעצמת נשמתו הזכה שם קנה הודו והדרו, הבהיק ביופי נפשו והדיף ניחוח אצילות וקדושה לכל סביבתו.

ויכלו אותם ניחוחות להשפיע על כל אשר לחדרו באו, מבקרים ומטפלים שומרי תורה ומצוותיה ואף אלו שעדיין לא זכו, אלו ואלו עומדים נפעמים מתעצומות כוחות הנפש של

שפירא שליט"א רב ביהמ"ד סדיגורא ת"א ועמו רעייתו הרבנית תליט"א, אשר נדושות המילים מלתאר אופן התמסרותם להצלת חייו של אליהו בהשגת התרופה, ימים ארוכים שלא הסיחו דעתם בהפעלת קשרים חובקי עולם, עד שבאופן מופלא כנגד כל הסיכויים ע"פ דרך הטבע בעיצומו של יום הפורים [ויהי הדבר לפלא כששבוע קודם לכן נכנסו בני המשפחה למורן שר התורה הגר"ח שליט"א וביקשוהו ברכה להשגת התרופה הפטיר בלשון קודשו "עד פורים זה יגיע"] הוחדרה התרופה לוורידו של אליהו, כשבלב כולם תפילה ממעמקים כי "רופא כל בשר יפליא לעשות".

אך ראו זה פלא: אליהו שוכב במיטתו מוטרד וחסר מנוחה, כל אשר ניסו להבין פשר טרדתו נענו בשלילה, ורק לאחר זמן נודע הדבר באומרו "אני חייב לו הכרת הטוב עצומה! איך אשיב לו כגמולו הטוב?" ולא נח ולא שקט עד אשר נטל את מכשיר הטלפון ומפיו המיוסר נשמע קולו הטהור באפרכסת: "ישר כח! עם כאלו שליחים מסורים בטוח שהתרופה תפעל" וברכם ברכות נאמנות עד בלי די ועיני סובביו דמעו.

ואף בתוככי טיפול הנמרץ כשגברה הסכנה וחולשת מוות ניכרה על פניו היה זה בערב ש"ק חוה"מ פסח, המבקרים הרבים סובבוהו בדאגה עמוקה ומגורנו אנחה חרישית מפעם לפעם, והנה מתבשר אליהו כי הרב שפירא שליט"א הנ"ל בא לבקרו. וראו זה פלא: בכוחות איתנים מפטיר אליהו חיך מאוזן לאוזן ונכנס עמו בשיחה תורנית רגעים ארוכים. מיד עם צאתו נראה היה אליהו מותש באפיסת כוחות מוחלטת, אך לשנשאל מדוע התאמץ כ"כ, ענה בתוקף: "הכרת הטוב".

בנפש כמחה לקרבת אלוקים... שכינה הק' למעלה מראשיותיו וליבו הטהור של אליהו חש ומרגיש...

"ולא ידע כי קרן עור פניו", ובאחד הימים בסיומה של תפילת מנחה עילאית מתייצב לנגדו רופא התורן במחלקה כשבידיו העמוסות תרופות ושאר צרכי רפואה ובפיו טרוניה: הרבה זמן הנני ממתין לסיום התפילה... הרבה חולים ראיתי שמתפללים ומדוע אתה מאריך כ"כ... ואליהו בשנינותו מגיב על אתר: אתה סבור שהתרופות פועלות והתפילות מסייעות, אני באמונתי אוזח שהתרופות אולי מסייעות, מה שפועל באמת ובו כל תקוותי אלו התפילות לרופא החולים, לכן ההשקעה בהן חשובה עשרת מונים.

אוי! מה נהדר היה המראה, היו אלו רגעי התעלות ושיעור מאלף על רום גובה נשמתו שלא טעמה טעם חטא, ריחה כריח הלבנון ותפילותיו כקטורת למזבח.

מה יפו פעמיך

בעיצומם של הטיפולים ועמם הניסיונות הנואשים למצוא מזור למחלתו הקשה, נודע להורים ע"י צוות הרפואה והעסקנים על קיומה של תרופה נדירה ויקרת המציאות אי שם ברחבי אירופה שיתכן ויש בה כדי לתת מזור ורפוי לאליהו הרצים יצאו דחופים בבידורים קדחתניים אצל טובי הרופאים וגדולי מרכזי הרפואה בעולם, לנסות ולאתר תרופה נדירה זו. והנה אינה השי"ת לידם בהשגחה מופלאה קרובי משפחה מלאכי החסד ה"ה הרבני המפורסם איש הצדקה והחסד מוה"ר פנחס

פולחת מליבו הטהור ליבן של ישראל "הער איז דאעך איונגער בחור - ארעינע נשמה" (הוא הרי בחור צעיר, נשמה נקיה) ולאחר מחשבה ממושכת פסק מרן שליט"א "שירבה כבוד שמים..." ושנה דבריו... "שירבה כבוד שמים וזוהי יקנה לו הרבה זכויות".

התשובה המפתיעה מגיעה למיטת חוליו רווית המחטים מנות הדם ותרומובוציטים, ומיד ללא היסח הדעת נסחף אליהו בסערת נפש, מייגע את מוחו במחשבות במה אוכל לגרום לקידוש ש"ש הגדול ביותר, הרעיונות עולים ויורדים, תחושת שליחות של "כל הנברא בשמי לכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו" ניכרת על מצחו היטב.

זיק הרעיון הוצת וזיקוקי אש שלהבת י-ה בעיניו היוקדות, צמד המילים הקדושות פולחות מליבו הטהור "עלינו לשבח", התפילה הנוראה עמוסת הכיסופים לגילוי כבוד מלכותו ית' בעולם, שבח שכולו כבוד שמים שלא עשנו ולא שם חלקנו מהם ומהמונם, בריבוי קיווי ותחינה על גילוי מלכותו לעת יכון העולם בטהרו ואז יימוגו המחשכים ויעקרו הגילולים המעכירים אספקלריית החזון הבהיר של לראות מהרה בתפארת עזך.

מי יודע - הררר בליבו - אולי זוהי שליחות חיי המטרה והתכלית עלי חלדי בעולמו העכור, לעורר ליבות שופכי צקון שיח, לכוון תפילתם בתחינתם לתקן עולם במלכותו ית'.

א"א לתאר את גודל המראה במחלקה המטולוגית בחדר בידוד, כשחורב חדה על צווארו, ספירות הדם אינם מבשרות טובות כלל ועיקר, והנער כולו בתפילת עלינו לשבח, מברר

פרק מזהיר בתקופת מחלתו היתה מצות "כיבוד אב ואם" שזכה לקיים בהידור, על אף השעות הארוכות בבדיקות מתישות ומפרכות מעולם לא התאונן בכדי שלא לגרום להוריו המודאגים צער. באחד הימים נשאל אליהו מדוע כ"כ חפץ הוא שאמו תישן עמו ואיננו מוכן כ"כ בקלות לוותר על כך, ואליהו בשנינותו השיב כנגד השואלים בחדות: "וכי לעצמי הנני עושה כך?! הלא לעולם לא הייתי מטריח את אמי להישאר פה ללון בלילה, אלא כל מטרתי היא בכך שהרי יודע אני בוודאות כי בבית איננה במנוחה כלל ועיקר מדאגה, ולכך סבור אני כי עדיף שתשהה פה לידי ולא תדאג", והעם עמדו משתוממים על חכמת לב, רגישות ואצילות המידות.

כל העושה מצוה אחת סמוך למיתתו דומה שקיים את כל התורה ולא היה חסר אלא אותה מצוה (מדרש קהלת הובא בשע"ת שער ב' טז)

בעיצומה של התקופה נראה היה אליהו לקרוביו טרוד מעט, ומבין עיניו בצבצה תוגה. לאחר מספר ימים שח לא' מקרובי משפחתו את טרדת דאגתו, וכה היו דבריו: הן ידעת כי זקוק אני לישועה ורחמים, עז חפצי לקיים ציווי חז"ל באמרם "לעולם יתפלל אדם שלא יחלה ומכיון שחלה אומרין לו הבא זכות והיפטר" ואיך אדע מהי הזכות לגולל את מידת הרחמים? גמלה בליבי החלטה לפנות אל האזורים ותומים רבינו הגדול מרן ראש הישיבה בעל "אילת השחר" שליט"א ולשאלו מה חובתי בשעה הרת גורל זו.

מרן שליט"א בחדרו הק' בשמעו את השאלה, אנחה כבדה

ותשחק ליום אחרון

הימים עוברים במרוצה, גופו הכחוש הולך ומצטמק, פני הרופאים אינם מבשרי טובות וקולו של אליהו מתנגן בחדר וזרם הביקורים הבלתי פוסק, בני משפחה וקרובים, תופשי וגאוני התורה אנשי החסד משמחי לבב, וכמובן חבריו הקרובים שלא עזבוהו, כולם מכתרים את מיטתו באהבה עצומה ודאגה כנה ואליהו מחייך לכאו"א מתעניין בשלומם באכפתיות מעוררת השתאות, חבר מוטרד נראה ניצב בפתח חדר הבידוד ואליהו מייסרו מנהמת נפשו "שמעתי עליך שמועה והצטערת... למה אתה מודאג כ"כ, היפלא מה' דבר?! " לעולם אינו שוכח להודות באצילות לכל מי מצוות הרפואה הנכנס מידי מספר רגעים עם שיקי ריפוי וכד'. ימי הפורים ממשימים ובאים ובלב ידידיו הקרובים משאלה היאך אפשר לשמחו ביום שמחתנו, אך כרגיל היה זה אליהו שהפתיע כשבתחילת דלתם משלוח מנות ענק ומכובד בתוספת ברכה נרגשת מליבו הזך.

וביום השביעי שבת וינפש - ווי אבדה נפש

ויעל אליהו בסערה השמימה

ליל שבת קודש, ג' אייר, השעה שבה נולד והזמן המקודש של אליהו מאז, לעליה בעמל התורה בטהרה, לס' "אמור..." "ביום השבת ביום השבת יערכנו לפני ה' תמיד".

מצבו הרפואי של אליהו נראה יציב לחלוטין ושלווה נסוכה על פניו. בחלל מתנגנים זמירות השבת קודש... "לנפשות נכאבות נשמה יתירה - לנפש מצרה תסיר אנחה, שבת מנוחה..." והי באשמורת השלישית טרם "נשמת כל חי תברך" נגזרה הגזירה

ומתייעץ מתעניין וחוקר איך אפשר לגרום לחיזוק בתפילה הנוראה הזאת שרבים דשים בה בעקביהם, הרעיונות מתקבלים ונדחים, עד שזעק לו אחד מאוהביו: תכתוב מכתב לעם ישראל, כולם קורעים את השמים בשבילך מייחלים לראותך בבריאות איתנה, טול את קולמוסך ודבר אליהם מלב אל לב.

הדמעות הרותחות שניגרו מעיניו המיוסרות באותה שעה הרעידו שמים וארץ ולבטח עלו עד מתחת לכיסא הכבוד לפני מלך מותרצה בדמעות, דמעות טהורות מלב הומה קרבת אלוקים, ובדומיית החדר נזעקה התחינה "ועל כן נקווה לך..."

השורות מתמלאות באותיות צפופות, המילים מייסרות מרטיטות כל לב, ומשכלתה המלאכה והקולמוס כבר משרטט "לעיני כל ישראל" מתנער אליהו ממחשבותיו ומביע התנגדות... "אינני רוצה שידגישו את מצבי החמור ויתמלאו עלי ברחמים, תדגיש את הצורך בכבוד שמים איך השכינה בהסתר והצורך להרבות על כך בתחנונים ותו לא", ומאחר והם דברים היוצאים מהלב בטוח שכך הם יכנסו לליבותיהם של עם ישראל. והמילים נמחקות ונכתבות מחדש כרצונו הטהור.

בעיניים נדהמות נקראו ונחקקו השורות בלבותם של אלפי בני ישראל, אנשים נשים וטף, בני הישיבות כבנות הסמינרים, זקנים משפיעי תורה ומוסר ובעלי בתים בכל תפוצות הארץ, בכל מקום אשר המכתב הנורא הגיע, היה זה לשיחת היום ברוב רגש והערצה: ראו בריה שבראתי בעולמי, הגוף מיוסר והנשמה פורחת, המחלה הנוראה קוטלת אברי גופו והשליחות ממלאת חדרי לבבו. וממקום מוצאם הובאו ללבות עם ישראל.

חוברות "ארחות המוסר" ללימוד מוסר יומי

עד עתה יצאו לאור:

י"א חוברות של ספר "ארחות יושר"
וכ' חוברות מספר "ארחות צדיקים"

מלפני אדון כל הנשמות וסמוך לעלות השחר לפתע פתאום המכשירים נדמו ובין-רגע עלתה נשמתו הטהורה והמזוככת מייסורים קשים ומרים לגזי מרומים. הלב נשבר לרסיסים אך דומיית קדושת השבת נאחזת בעוז בבני המשפחה... ובת קול מתחננת "פדותנו תצמיח ונס יגון ואנחה".

ויהי נועם נשבת במוציאי שבת

עטופי אבל ובכי התקבצו אלפי בני תורה ברחבת ישיבת פוניבז' לצעירים, העצב היגון והשבר ניכר על פני כולם, ובנסוע הארון קול הומוה שוד ושבר נשמוע למרחקים, לעת אשר בחורי חמד רעיו האהובים, החברותות עמלי התורה, ובראשם רבותיו שליט"א נושאים מיטתו הטהורה בעיניים דומעות כמים.

אביו, זקנו ורבותיו, מקוננים בקול מר כלענה ומעוררים את הציבור בקול בכי ומספד על האבידה הגדולה בהסתלקות נשמה זכה שלא טעמה טעם חטא... בכו בכו להולך - בלא בנים ועל זכותו הגדולה בקידוש ש"ש. רחובות העיר הושחרו מאלפי המלווים אשר נפש הנער גודלו ושמעו הגיע לאזנם וכבוד גדול עשו לו במותו.

ובחצות הלילה מוצאי מנוחה לס' אמור ד' אייר תשע"ד נטמן בביה"ח נציבי ישיבת פוניבז'.

ת.נ.צ.ב.ה.

